

UNIVERZITA KARLOVA v PRAZE

Pedagogická fakulta

Katedra psychologie

**OSVOJOVÁNÍ KRESBY DĚTMI PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU
(3, 4 až 5letých)**

LEARNING TO DRAW IN PRESCHOOLERS (3, 4 AND 5 YEARS OLD)

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Miroslav Klusák

Autor diplomové práce: Zuzana Pejchalová

Studijní obor: Pedagogika předškolního věku

Forma studia: Kombinovaná

Diplomová práce dokončena: Listopad, 2010

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury.

V Praze dne

Podpis:

Děkuji PhDr. Miroslavu Klusákovi, CSc., za odborné vedení práce, poskytování rad a materiálových podkladů k práci, ale i učitelkám a dětem z Mateřské školy Demlova ul. v Třebíči.

Anotace diplomové práce

Příjmení a jméno: Bc. Pejchalová Zuzana

Katedra: psychologie PdF UK Praha

Název práce: Osvojování kresby dětmi předškolního věku (3, 4 - 5letými)

Název práce v anglickém jazyce: Learning to draw in preschoolers (3, 4 and 5 years old)

Vedoucí práce: PhDr. Miroslav Klusák, CSc.

Počet stran: 63

Počet příloh: 30

Počet titulů použité literatury: 14

Klíčová slova:

Kresba v mateřské škole

Grafomotorika

Skupinová kresba

Řízená kresba

Volná kresba

Resumé v českém jazyce

Diplomová práce je zaměřena na osvojování kresby dětmi předškolního věku. Popisuje jednotlivé výtvarné složky denního programu, při nichž děti v mateřské škole kreslí. Blíže pak charakterizuje, co děti kreslí v jednotlivých složkách, o co jde učitelce a jaké výchovné cíle prosazuje. A na závěr se zaměřuje na kresebné rozdíly mezi jednotlivými dětmi.

Synopsis of the thesis in English

Surname and first name: Bc. Pejchalová Zuzana

Department: psychologie PdF UK Praha

Title of thesis: Osvojování kresby dětmi předškolního věku (3, 4 - 5letými)

Thesis title in English: Learning to draw in preschoolers (3, 4 and 5 years old)

Supervisor: PhDr. Miroslav Klusák, CSc.

Number of pages: 63

Number of attachments: 30

Number of used literature: 14

Keywords:

Drawing in kindergarten

Graphomotor

Group drawing

Guided drawing

Freehand drawing

Summary in English

Diploma thesis is focused on learning to draw in preschoolers. It describes individual art-education parts of the daily program in which children in kindergarten draw. It gives closer characteristics of what children draw within each part, as well as of the educational targets enforced by the teacher. Finally, it focuses on the individual differences in children's learning.

Obsah

1. Úvod.....	8
2. Kresba jako rozvíjející grafomotorický prostředek.....	12
2.1 Co děti kreslí ve složce výtvarné výchovy.....	13
2.2 O co jde učitelce a jaké výchovné cíle prosazuje	16
2.3 Co učitelce potažmo dětem vzdoruje	17
3. Skupinová kresba dětí.....	18
3.1 Co děti kreslí ve složce výtvarné výchovy.....	18
3.2 O co jde učitelce a jaké výchovné cíle prosazuje	19
3.3 Co učitelce a dětem při kreslení v dané problematice vzdoruje	20
4. Řízená kresba na téma.....	22
4.1 Co děti kreslí ve složce výtvarné výchovy.....	22
4.2 O co jde učitelce a jaké výchovné cíle prosazuje	26
4.3 Co učitelce a dětem při kreslení v dané problematice vzdoruje	30
5. Témata z třídního vzdělávacího programu (kde se nejvíce objevuje kresba)	32
5.1 Co děti kreslí ve složce výtvarné výchovy.....	33
5.2 O co jde učitelce a jaké výchovné cíle prosazuje	36
5.3 Co učitelce a dětem při kreslení v dané problematice vzdoruje	37
6. Volná, individuální kresba.....	38
6.1 Co děti kreslí ve složce výtvarné výchovy.....	38
6.2 O co jde učitelce a jaké výchovné cíle prosazuje	41
6.3 Co učitelce a dětem při kreslení v dané problematice vzdoruje	42
7. Rozumová výchova.....	43
7.1 Co děti kreslí ve složce výtvarné výchovy.....	44

7.2	O co jde učitelce a jaké výchovné cíle prosazuje.	47
7.3	Co učitelce a dětem při kreslení v dané problematice vzdoruje.	48
8.	Diskuse.....	49
9.	Závěr.....	61
10.	Bibliografické údaje.....	62
11.	Přílohy	64

1. Úvod

Předpokládá se, že dítě vstupující do základní školy dosáhne určité úrovně ve všech výchovných složkách, především po stránce **rozumové**, aby zvládal nároky kladené na něj učivem; **citové**, aby dokázal strávit určitý čas bez matky a svých blízkých; **mravní**, dítě již musí mít osvojené základy slušného chování ve společnosti; **tělesné**, protože bude muset většinu dne sedět v lavici, což značně zatěžuje svalový a kosterní systém, ale hlavně – bude neustále používat psací náčiní, s jehož manipulací potřebuje získat zručnost a praxi. (Fabiánová a kol., 2002).

Stejně tak drobné svaly ruky musí být připraveny na vysilující a jednotvárnou činnost. Vzpomeňte si, když Vám někdo něco dlouho diktoval, jak Vás bolela ruka a jaké vyčerpání to způsobilo. Čím méně je ruka trénovaná, tím rychleji se unaví.

Jak říká Bednářová. V předškolním věku, tělesné aktivity a obratnost významnou měrou pomáhají dítěti zapojovat se do společenských činností s ostatními dětmi. Pohyblivost a přesnost pohybů ovlivňuje rychlost při běhání, skákání, prolézání, hrách s míčem. Menší pohyblivost a zručnost má vliv na preferenci činností. Jestliže je dítě v některé činnosti neobratné, nejisté, bojácné, zpravidla ji po určité době nevyhledává, ať jsou to činnosti z oblasti hrubé či jemné motoriky, grafomotoriky. Většinou se bez záměrného vedení tato oslabení nekompenzují, následně tím může být ovlivněno mnoho schopností a dovedností. (Bednářová, 2007. str. 6)

K budoucímu psaní je také nutné dosáhnout určité úrovně rozvoje hrubé a jemné motoriky a její koordinace se smyslovým vnímáním - zejména koordinace ruky a oka.

Dítě zvládne snadněji nároky školní výuky psaní, budou-li u něho již v předškolním období rozvíjeny i další psychické funkce. Nejenom koordinace ruky a oka, ale i například:

- smyslové vnímání (zrakové, sluchové, hmatové, ale též vnímání těla),
- diferenciační (rozlišovací) schopnosti (zrakové, sluchové, hmatové, fonematický sluch),
- prostorová orientace a představivost (především pravolevá orientace, ale též směry nahoře-dole, vpředu-vzadu) a orientace časová,
- paměť (zraková, sluchová),

- analyticko-syntetické činnosti zrakové a sluchové,
- rytmické cítění.

(Doležalová, 2010 s. 21)

V předškolním věku se dítě nevěnuje pouze přípravě na psaní, ale také kresbě. Kresbou dítě ztvárňuje svět kolem sebe. Proniká k jeho realitě a současně jej proměňuje podle své fantazie. Význam kresby je veliký - rozvíjí tvořivost a představivost, současně i přesnost pozorování, obratnost ruky ve spojení s činností zraku, tříbí vnímání barev, rozmístění věcí v prostoru, učí rozlišovat části a celek. Napomáhá soustředění a rozvíjí estetické cítění. Je hrou, potěšením a současně i přípravou na psaní ve škole. (Mádrová, 1995 s. 49)

Dětská kresba má jiný charakter než kresba dospělého. Její význam spočívá v tom, že dítě nemusí umět kreslit "hezky", tj. co nejvěrněji předloze. Pro dítě je kreslení přirozená činnost, která mu umožňuje vyjádřit svou představu o sobě. Dítě vidí svět jinak než dospělý, vkládá do své kresby hodně fantazie a citu. Tak např. může být slunce modré, protože je mu v zimě chladno, nebo sněhová vločka fialová, protože by na sněhu jinak nebyla vidět.

Kreslení v předškolním věku bychom mohly označit jako přípravnou etapu pro psaní ve škole. To je důvod, proč bychom si měly kresby dětí dobře všimat.

Tak jako písmo, může i kresba poskytnout cenné informace

- poskytuje informace o celkové vývojové úrovni
- poskytuje informace o úrovni jemné motoriky a grafomotoriky
- poskytuje informace o zrakovém a prostorovém vnímání
- poskytuje informace o vizuomotorice (souhře zrakového vnímání s pohybem ruky)
- poskytuje informace o emocionalitě dítěte
- poskytuje informace o vztazích a postojích dítěte
- je komunikačním prostředkem
- může být rehabilitačním nástrojem
- může být terapeutickým nástrojem

(Bednářová, Šmardová, 2006. str. 6)

Na úvod své práce bych také ráda citoval krásná slova Václava Mertina a Ilony Gillernové:

"V předškolním období jsou "okna poznávání a rozvíjení" otevřena dokořán, je to mimořádně příznivé období pro rozvíjení různých stránek osobnosti dítěte. Probíhají zde intenzivně procesy zrání i učení a nikdy potom už se jedinec nebude vyvíjet tak bouřlivě a snad ani tak intenzivně, a proto je až trestuhodné nevyužít tuto dobu k co nejširšímu rozvoji dítěte". (Mertin, Gillernová, 2010, s. 9)

Prostřednictvím řeči, kresby a písma je možné komunikovat s okolním světem - sdělovat obsahy a významy, dorozumívat se s druhými, ale také od nich informace přijímat a zpracovávat. Lidé jsou schopni grafickými znaky (písmem) nebo obrazy vyjádřit pocity, uchovat či předat myšlenku, poselství. Jejich projev potom vykazuje i estetické a etické kvality. Písmo umožňuje navazovat na odkazy předchozích generací. Prostřednictvím písma a kresby se člověk může realizovat, rozvíjet svou osobnost, ovlivňovat sebe i druhé, být prospěšný.

V naší současné společnosti je osvojení písma v pasivní i aktivní formě nutností, bez níž by se člověk nemohl plně zapojit do života společnosti. Vzhledem k tomu, že psaní je náročnou činností, stává se příprava na jeho osvojení dlouhodobou záležitostí. Začíná se s ní již před vstupem do školy je zaměřena na rozvoj předpokladů pro čtení a psaní.

(Doležalová, 2010 str. 9).

Proto jak říká Uždil ve svém desateru pro výtvarnou výchovu malých, snažme se chápat výtvarný projev dítěte v souvislosti s celou jeho psychikou, s jejími obecnými funkcemi (vnímáním, myšlením, představováním) a mějme vždy v patrnosti věk dítěte. Z toho vyplývá, že i naše povinnost respektovat zvláštnosti dětského zobrazení skutečnosti, nevidět v nich nesprávnosti a chyby jen proto, že dítě kreslí v zásadě jinak než dospělý.

(Uždil, 1984 str. 121).

Výtvarná výchova má pevné místo v mateřské škole. Publikací jak by to mělo vypadat při výtvarných činnostech je také spousta, ale jak to doopravdy probíhá? Těchto publikací už jsem moc nenašla.

Proto cílem mé diplomové práce je zmapovat veškeré činnosti v mateřské škole, ve kterých se objevuje kresba. Z pohledu učitelky popsat jednotlivé výtvarné složky. Zjistit co děti v jednotlivých složkách kreslí, o co jde učitelce a jaké výchovné cíle prosazuje.

A co učitelce potažmo dětem při kreslení vzdoruje. V přílohách pak zdokumentuji jednotlivé kresebné činnosti, které se v dané výtvarné složce vyskytují.

A v diskusi se pokusím doložit, jaký pokrok děti udělají, díky kresebným činnostem v mateřské škole během jednoho roku.

2. Kresba jako rozvíjející grafomotorický prostředek

Bednářová se domnívá, že kreslení napomáhá rozvíjet jemnou motoriku, grafomotorické schopnosti a dovednosti, vizuomotoriku. Tyto schopnosti později potřebujeme při psaní, ale nejen při něm. Jemná motorika nezahrnuje pouze grafomotoriku, nýbrž i motoriku mluvidel, oční pohyby. Rozvoj jedné oblasti často ovlivňuje rozvoj oblastí dalších, tedy celkový vývoj. Dítě se naučí nejen dobře kreslit, ale bude si také snáze osvojovat psaní, posílí i komunikační schopnosti. Nesmíme zapomínat, že kresba i písmo je jedním z komunikačních prostředků.

(Bednářová, Šmardová, 2006str.9).

"Grafomotoriku bychom tedy mohli popsat jako soubor psychomotorických činností, které jedinec vykonává při psaní a kreslení" (Doležalová, 2005). Psaní je soubor účelných pohybů, které jsou vykonávány pomocí koordinace oka a ruky, a předpokladem úspěšného osvojení psaní je právě určitý stupeň rozvoje grafomotoriky.

Je účelné rozvíjet tyto dovednosti od raného dětství. Nejlepší a nejširší prostor má pro jejich rozvoj rodina. Rodiče ale ve většině případů bývají laici, kteří na výchovu a vzdělávání svého dítěte nemají potřebné odborné vědomosti, a v dnešní době ani čas. Také převládá názor, že psát se dítě učí až ve škole, tak proč se přípravou zabývat doma. A protože jsme již řekli, že manipulace s tužkou je činnost náročná, jen málokteré dítě si samo dobrovolně dlouhodobě kreslí a „píše“. Zde se tedy objevuje nezastupitelná role mateřské školy. V dnešní době, která děti zahlcuje množstvím rychle se střídajících podnětů, je těžší přivést děti ke kreslení a u činnosti je udržet.

Mateřská škola může prostřednictvím vhodných materiálů (i přírodních) a pomůcek, přizpůsobeným věku dětí, které jsou pro děti nové a originální, nabídnou zajímavou činnost jako alternativu jiným hrám. Role učitelky je zde samozřejmě nenahraditelná. Dětská pozornost rychle opadá a je třeba ji průběžně udržovat a povzbuzovat - děti vhodně motivovat. Je také nezbytné, aby pod stálou kontrolou byl **způsob uchopení a manipulace s psacím náčiním**. Správný úchop tužky není zcela přirozeným a děti, které nemají vhodné vedení, si rychle osvojí špatný úchop, jehož odstraňování je velmi náročné a zdlouhavé!

2.1 Co děti kreslí ve složce výtvarné výchovy

Grafomotorika, je jednou z možností jak rozvíjet kresbu dětí v mateřské škole. Jde o činnost, která je ze strany učitelky záměrná a pomocí ní chce dosáhnout určitého cíle. Např. uvolnění prstů, zápěstí, loketního, nebo ramenního kloubu. Také se pomocí ní děti seznamují s kresebnými potřebami, různými druhy formátů papíru, netradičními způsoby kresby, ale hlavně se učí správnému úchopu tužky, pastelky, kresebného náčiní. Ten je pro budoucí psaní stěžejní a předpokládá se, že děti v mateřské škole si tuto nezbytně důležitou věc osvojí a upevní.

Grafomotorické cviky se zařazují do denního režimu v mateřské škole velice často. Předchází jim, ale jednoduché manipulativní činnosti, které učitelka s dětmi provádí několikrát v průběhu dne aniž by si pokaždé uvědomila, že právě provádí manipulativní činnosti, které rozvíjí grafomotorické dovednosti dětí.

Mezi ně patří například:

- *Manipulace s drobnými předměty* - při manipulaci např. s korálky, kostičkami ale i při skládání puzzle, sestavování drobných částic stavebnic, si děti rozvíjí drobné svalstvo ruky, které je pro psaní zcela nezbytné. **Viz příloha č.1**
- *Manipulace s nezvyklým materiálem* - je vhodným motivačním prostředkem, který přispěje k rozvoji dětské fantazie a představivosti. Pro dnešní městské děti bývají nezvyklým materiálem především přírodniny, jako je (písek, kamínky, dřívka, listy, šišky apod.) Práce s tímto materiálem se dá využít jak v přírodě - děti na vycházce nasbírají různé druhy přírodnin a sestavují domečky, doupátka, navlékají dráčkovi ocas. Ve třídě se dá s tímto materiálem také velice dobře pracovat. Písek nám nahradí tzv. pískovnička, kterou mají děti k dispozici. Opět si zde rozvíjí jemnou motoriku, kreslí prstíkem do jemného písku. **Viz příloha č.2**
- *Vhodná tělesná cvičení* - při nichž si děti uvolňují a zpevňují svaly ruky a celého těla. V předškolním období je vhodné tyto činnosti spojovat s básničkami a písničkami. Děti se potom plně nesoustředí jen na prováděný pohyb a dochází tak rychleji k automatizaci prováděných cviků. Současně tak činnost spojujeme s rytmem, který je pro děti přirozený. Rozvíjíme tedy i rytmické cítění, které je pro správný nácvik psaní v pozdější době velice důležité.

- *Ukazování na předměty* - při kterém dochází ke koordinaci ruky a oka, pohyby se zpřesňují a stávají se účelnými. Tyto pohyby je vhodné spojit s rozvojem komunikativních dovedností (př. vyprávění příběhů) a rozumových schopností.

Před samotným zahájením grafomotorických cviků, je také důležitý nácvik „špetky“ neboli postavení prstu ruky při držení psacího náčiní. Dnešní děti přichází do mateřské školy většinou se špatným držením tužky, nebo pastelky. Drží ji křečovitě, dvěma prsty a konec pastelky většinou nesměruje k rameni dítěte, ale od něj. **Viz příloha č.3**

Správné postavení prstů, trénujeme u dětí opět pomocí říkanek s ukazováním, nebo střídavým pokládáním ukazováčku a prostředníčku a palce. Velikým pomocníkem jsou také troj hrané pastelky, nebo voskovky, které dětem správný úchop usnadňují.

Viz příloha č.4

Dítě do čtyř let věku není nutné a ani vhodné záměrně vést ke grafomotorickým cvičením. Spíše mu vytváříme prostor a možnosti ke kreslení, soustředíme se na rozvoj hrubé motoriky a dáváme mu dostatek podnětů z oblasti jemné motoriky. Pokud má dítě o grafomotorické listy zájem musí být v souladu s jeho věkem (měly by obsahovat pouze rovné čáry, postupně mohou přibýt i kruh a další prvky).

Jestliže po čtvrtém roce dítě psací náčiní nevyhledává, je vhodné mu ve zvýšené míře nabízet činnosti rozvíjející hrubou a jemnou motoriku. U těchto činností je důležité s dítětem být, dodávat mu podporu, pomáhat mu a motivovat ho ke kresbě.

Na začátku je dobré s dětmi kreslit na velké formáty a to nejlépe v různých polohách. Např. Stoj kresba na svislou plochu **Viz příloha č.5**. Stoj kresba na vodorovnou plochu **Viz příloha č.6**. Sed kresba na podlaze, vzpor klečmo kresba na podlaze, leh kresba na podlaze **Viz příloha č.7**, nakonec teprve sed u stolečku a kresba na menší formát. **Viz příloha č.8.**

Od pátého roku věku je vhodné zařazovat pravidelná, systematická grafomotorická cvičení. Kromě manipulativních činností, nácviku špetky a kresbě na různé druhy formátů papíru se děti také seznamují se skupinou uvolňovacích grafomotorických cviků.

Do této skupiny učitelka zařazuje pro děti méně náročné grafomotorické uvolňovací cviky. Jsou to tzv. "*závodní dráhy*". Dané hranice dráhy dětem napomáhají udržet směr vedení čáry. Důležité je děti vhodně a různorodě namotivovat (rychlá jízda auta po

závodní dráze, běh zajíce apod.). Nejprve dáváme dětem jednoduchý půlkruhovitý typ dráhy. Pokud to dítě zvládá lze zařadit smyčku. Pokud i toto dítě zvládá, zařadíme do dráhy více smyček. Obtížnost cviku zvýšíme tím, že linie dráhy se více přiblíží a prostor pro vedení čáry je užší. **Viz příloha č.9.**

Další skupinou uvolňovacích grafomotorických cviků, které zařazujeme v mateřské škole jsou především „*obtahovací jednotážné cviky*“. Děti se snaží o plynulý, nepřerušovaný pohyb tužky po papíře. V tomto případě není důležitá přesnost, ale plynulost. Obtahovací jednotážné cviky můžeme provádět několika způsoby. Přímo na papír, kde je cvik nakreslen. **Viz příloha č.10.**

Nebo na průklepový papír. Přes jednotážný cvik připneme průklepový papír kancelářskými sponkami a dítě kreslí na papír. Výhodou je vedení stopy po papíře a při odstranění průklepového papíru má dítě možnost pozorovat svůj výtvar. Když má zájem může s ním dále pracovat (dokreslit, vybarvit, vystříhnout si ho).

Skupinka prvků, kde dítě musí koordinovaně vést čáru předem určeným směrem jsou „*svislé a vodorovné čáry*“. Většina dětí zvládne nejprve vedení svislých čar, které vedou od shora dolů (směrování k sobě) a až posléze vedení vodorovných čar. Při nabývání jistoty se čára uzavírá do kruhu. Tyto prvky grafomotoriky děti procvičují na zajímavých pracovních listech, které paní učitelka vybírá v rámci svého tématu. Např. děti kreslí jak padá déšť (svislé čáry), dokreslují dráty pro vlačšovičky (vodorovné čáry), nebo staví sněhuláka (kruhy). **Viz příloha č.11**

K této skupině tvarů můžeme přiřadit:

- kreslení *teček*, při nichž se hrot tužky pouze dotýká papíru. Př. (vrabčáci zobou semínka, dokreslí semínka slunečnice). **Viz příloha č.12**
- *Oblouky*, které napodobují kyvadlovitý pohyb ruky. Pro děti je jednodušší dolní oblouky. Př. (skok žabky, zajíce, veverky). **Viz příloha č.13**
- *Šikmé čáry*, všemi směry nevolně kresbě kreslí děti především u sluníčka. Vedení čar šikmým směrem začínáme spojováním šikmo umístěných obrázků. Př. (skluzavky, vzory na šatech, padající déšť apod.) **Viz příloha č.14**
- *Vlnovka*, vyžaduje zvládnutí horního i dolního oblouku. První zkušeností pro děti je kreslení vln. Zde nevyžadujeme přesnost, vlnky se mohou překrývat a mohou být různých velikostí. Děti je kreslí zleva doprava. Jako motivace slouží vlnky na moři, vzor na šatech, nebo třeba vysoké kopce. **Viz příloha č.15**

- Zvládnutí kreslení *zubů*, znamená zvládnutí šikmých čar a změny směru ve vedení čáry. Zpočátku dětem předkládáme pracovní list na kterém jsou body, a ty děti spojují šikmými, vzájemně se protínajícími čarami. Tento cvik je náročnější proto ho můžeme zpestřit říkadlem, nebo dítě necháme nejprve trasu projet několikrát prstem a potom až pastelkou. **Viz příloha č.16**

2.2 O co jde učitelce a jaké výchovné cíle prosazuje

Prostřednictvím grafomotoriky a ostatních cviků, které grafomotorice předcházejí si dítě rozvíjí pohybové schopnosti a zdokonaluje si dovednosti v oblasti jemné a hrubé motoriky. To znamená koordinace a rozsah pohybu, dýchání, koordinace ruky a oka apod., dále si pak upevňuje ovládání pohybového aparátu. (RVP, 2004).

U tří až čtyřletých dětí jde učitelce především o uvolnění paže, lokte a zápěstí. Cviky se provádí na zemi (v kleku, tureckém sedu), v písku, vodní ploše, podložce vyspané drobným materiálem. Dále ve stoje u stolečku nebo v kleku na židličce. Důležitý je také výběr kreslicího materiálu. U mladších dětí volíme materiál zanechávající širší stopu (např. měkké pastely, houby, školní křídly, uhlí, špejli s namotanou vatou a namáčenou v tuši). Můžeme experimentovat také s hadříkem, štětcem, nebo prstem namáčeným do prstových barev. Cílem je nejenom uvolnit ruku, ale také seznámit děti s různými druhy kresebných technik.

Dětem pěti až šestiletým kresebnou plochu postupně zmenšujeme. Jde nám především o to aby grafický záznam vycházel z pohybu lokte, zápěstí, dlaně a prstů ruky. Proto kreslení směřujeme více ke stolečku, pracuje se převážně ve stoji na menších formátech a dále v sedě bez opory lokte.

V obou případech je dobré kresebné činnosti doplnit prstovými říkadly a hrát s dětmi prstové hry. Nejenom, že se naučí nová říkadla a básničky, ale lépe si zafixují i správný pohyb ruky. Učitelka se snaží především o to, aby se dítě nenásilnou formou seznámilo s psacím náčiním, upevnilo si správný úchop tužky, či pastelky a mělo především radost ze svého výtvaru. Myslím si, že je velice důležité začít s grafomotorikou už od čtyř let věku dítěte. Do mateřské školy přichází čím dál častěji děti s nesprávným úchopem tužky, nebo pastelky. Děti, které nerady kreslí, malují nebo tvoří, a proto v předškolním věku mají posléze problémy s kresbou postavy, která je nedílnou součástí zápisu do základní školy a tím i posouzení školní zralosti.

2.3 Co učitelce potažmo dětem vzdoruje

Jak říká Bednářová a Šmardová, některé děti mohou mít zhoršenou koordinaci pohybu (př. v chůzi, v běhu, při hrách), proto je dobré u nich rozvíjet nejprve hrubou motoriku. Základní pohyby při psaní a kreslení vycházejí z hrubé motoriky, z pohybu velkých kloubů. Proto pokud se dítěti kreslení nedaří, je hrubá motorika první oblastí, na kterou je dobré se zaměřit. Je důležité dávat dítěti dostatek příležitostí pro kreslení. Dítě je v kresbě potřeba povzbuzovat, oceňovat i dílčí úspěchy. Mělo by mít k dispozici koutek, kde má volně dostupné pastelky a tužky, dostatečné množství papíru ke kreslení. (Bednářová, Šmardová, 2006, str.42).

Ztíženou **pohyblivost ramenního kloubu** zjistíme při stoji rozkročeném, s mírně pokrčenými koleny, kdy nataženou paží kreslíme kruhy houbou na velký arch papíru. Ramenní kloub uvolňujeme kresbou na zemi v tureckém sedu nebo rovném kleku obtahováním kruhů různé velikosti.

Ztíženou **pohyblivost lokte** zjistíme v kleku s oporou jednu ruku při kreslení kruhů, přičemž pohyb vychází z lokte. Pohyblivost lokte zlepšíme kresbou ve stoji u stolečku, na větší formát papíru kreslíme plynulé grafické tvary.

Menší **pohyblivost zápěstí** zjistíme v kleku s oporou o jednu ruku při kresbě kroužků houbou nebo v sedu, sledujeme rozsah pohybu v zápěstí, přičemž zápěstí kreslicí ruky spočívá na zápěstí druhé ruky. Pohyblivost zápěstí zlepšíme obkreslováním grafických tvarů ve stoji u stolečku. Vhodné jsou tyto tvary – šneci, navíjení klubíček, švestky, spirály.

Při obtížích **pohybu ruky** po papíře volíme při korekci polohu vsedě bez opory lokte. Vhodným grafickým tvarem je roztažená spirála, příp. ležatá osmička.

Hákovitá ruka se odstraňuje u praváků i leváků ve stoji u stolečku. U leváků je možný i stoj s oporou jedné ruky o zed'.

Problémy s úchopem odstraňujeme pomocí trojhranného programu a v případech výrazných obtíží grafomotorickým programem.

Pohyblivost svalů prstů a posilování svalů cvičíme vybarvováním, modelováním, prací s hlinou, gymnastickými cviky prstů.

3. Skupinová kresba dětí

Stejně jako Bednářová a Šmardová souhlasím s tím, že kresba je základem všeho. Kresba je přirozenou součástí vývoje dítěte, je pro ně hrou, zábavou, je možností něco vytvářet, vyjádřit se, obvykle dítěti přináší radost a uspokojení. Jsou však i děti, které tuto činnost nevyhledávají, kreslí málo a nerady, či kreslení přímo odmítají. Kreslení má také velký význam pro později osvojovanou dovednost psaní. V předškolním věku je úroveň jemné motoriky, senzomotoriky, grafomotoriky, jedním z důležitých kritérií při posuzování způsobilosti k zahájení školní docházky. Z psychologického a pedagogického pohledu má kresba velký význam pro vývojovou diagnostiku, diferenciální diagnostiku, diagnostiku osobnosti. Je nenásilnou cestou k dítěti, prostředkem k navázání kontaktu, uvolnění atmosféry, k poznání dítěte a k terapeutické intervenci. (Bednářová, Šmardová, 2006 str.6).

Skupinová kresba dětí je také velice častou záležitostí v mateřské škole. Děti nekreslí pouze samy individuálně, ale také společně v menších či větších skupinkách. Tento způsob kreslení si volí samy děti anebo vyplývá z dané kresebné problematiky.

3.1 Co děti kreslí ve složce výtvarné výchovy

Skupinová kresba nabízí širokou škálu možností. V TVP jsou zpracována témata, která vycházejí ze specifických podmínek konkrétní třídy a znalostí jednotlivých dětí. Proto nabízí dětem adekvátní podmínky pro kresbu. Na začátku roku nejprve zjišťuji, jak jsou na tom děti s úchopem pastelky. Poté volíme větší formáty papíru a děti zkouší uvolňovací cviky viz. Grafomotorická cvičení. Mají možnost kreslit ve stoje, v sedě v kleče, nebo v leže. Dbáme na to aby si nejprve uvolnily kloub ramenní, poté loketní a nakonec zápěstní. Každý cvik doprovází nějaké říkadlo či básnička. Pro děti je tato činnost zábavná a motivující.

Když se děti seznámí s větším formátem papíru a různými druhy kresebných pomůcek (křída, voskovka, pastelka, prstové barvy) mohou začít kreslit na určité téma, nebo si samy zvolí, co chtějí kreslit. U mladších dětí jde především o radost ze vzniklé stopy na papíře. Pokud dostanou k dispozici větší formát papíru, mají tendenci ho celý pokreslit různými kruhy, kolečky a čmrkanci. Každé takové činnosti předchází motivace, která je u malých dětí nezbytná. V průběhu kreslení děti sledují, povzbuzují a samozřejmě podle potřeby domotivují. Tří až čtyřleté děti nevydrží u jedné činnosti dlouho. Proto dětem

vybíráme kratší kresebné činnosti, které hravě zvládnou. Už v tomto věku, je ale důležité aby děti dokázaly svoji práci dokončit.

3.2 O co jde učitelce a jaké výchovné cíle prosazuje

Cíle, o které by učitelka měla usilovat, jsou především ty stanovené v rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání. Jsou podány ve vztahu "*Dítě a ten druhý*", protože při skupinové kresbě se dítě vždy setká s kamarádem. Je proto důležité, aby si dítě osvojilo elementární poznatky, schopnosti a dovednosti důležité pro navazování a rozvíjení vztahů. Seznamovaly se s pravidly chování ve vztahu k druhému. Posilovaly si prosociální chování ve vztahu k ostatním lidem (v rodině, v mateřské škole, v dětské herní skupině apod.).

Vytvářely si prosociální postoje (rozvoj sociální citlivosti, tolerance, respektu, přizpůsobivosti). Rozvíjely si interaktivní a komunikativní dovednosti, verbální i neverbální a také kooperativní dovednosti. (RVP,2004)

Při skupinové kresbě dětí jde především o spolupráci, vzájemnou domluvu mezi dětmi, schopnost prosadit se, ustoupit nebo pomoci kamarádovi. Toto jsou vlastnosti, které nemůžeme po tří až čtyřletých dětí chtít, hned po nástupu do mateřské školy. Tyto vlastnosti budujeme postupně na základě nahodile vzniklých situací, také společným stanovováním pravidel anebo právě pomocí skupinové kresby.

Vzájemná domluva mezi dětmi je to nejdůležitější. Někdo vezme pastelky, někdo papír, musí si také zvolit prostor, ve kterém budou kreslit. A co je nejdůležitější, musí se společně dohodnout kdo, bude kreslit sluníčko, kdo domeček atd.

Děti mohou kreslit dvěma způsoby:

- 1) Děti dostanu jeden společný papír, každý si vybere část toho papíru a kreslí dle vlastní fantazie (děti mohou mít zadané jedno téma, ale každý si ho ztvární po svém. Tento způsob je vhodný pro mladší děti, protože se většinou nedokáží společně dohodnout na jednom společném obrázku).

Příloha č. 1

Konečný výsledek bývá většinou velice zajímavý, záleží na počtu dětí ve skupince a také na složení těchto dětí. Pokud bude jedno dítě dominantní, zabere svojí kresbou větší část papíru. Může také organizovat průběh kresby ostatních dětí a tím ovlivnit i celkový výsledek. Také se stává, že

děti své kresby spojí a vytvoří jakýsi celek, kterému nakonec přiřknou i určitý příběh (důvod, proč se jednotlivé postavy na obrázku znají a patří k sobě).

- 2) Děti kreslí společně, vytváří jeden obraz (př. dům, školku atd. každé dítě kreslí určitou část obrázku. Vhodné pro starší děti). Zde se děti učí trpělivosti, obtížné bývá čekat, až kamarád dokreslí, nebo mu předá pastelku. **Příloha č. 2**

Zde je lepší vytvářet menší skupinky dětí dvou až tří členné. Děti mohou kreslit zároveň a nečekají, než jeden dokončí svoji část kresby. Některé z dětí kreslí rychleji a jiné jsou zas rozvážné a pečlivé. Proto by mohlo docházet při dlouhém čekání na pastelku nebo místo u papíru ke konfliktům. Druhý typ skupinové kresby je také náročnější na spolupráci dětí a vzájemnou domluvu.

Cílem učitelky je aby dítě dokázalo přirozeně a bez zábran komunikovat s druhým dítětem, dovedlo přijmout kritiku, spolupracovat s ostatními, rozdělit si úkol, dodržet dohodnutá pravidla, přijímat a uzavírat kompromisy, umět řešit konflikty dohodou. Mělo by respektovat potřeby jiného dítěte, dělit se s ním o pastelky, papír nebo místo na kreslení. V případě potřeby požádat kamaráda o pomoc (pro sebe i pro jiné dítě). (RVP, 2004).

3.3 Co učitelce a dětem při kreslení v dané problematice vzdoruje

Prvním problémem při tomto typu kresby, je najít vhodné místo na kreslení. Děti by měly mít kolem sebe dostatek místa. Každý by měl mít svůj prostor, na kterém se může dostatečně realizovat. Ideální pro tuto činnost je zem. Děti si zvolí, jakou chtějí polohu: v sedě, v kleku, v leže. Je důležité dát pozor na to, aby si děti neposedaly dokola okolo papíru, obrázky by pak byly vzhůru nohama.

Další možností je, že děti kreslí ve skupinkách u stolečku. Při tomto typu kreslení, je vhodné odstranit dětem všechny překážky například židličky. Stoleček umístit do prostoru tak ,aby se děti okolo něj mohly volně pohybovat, měnit si místa a střídát se při kreslení.

Možným rizikem je také určování skupinek dětí učitelkou. Je vhodnější, nechat děti samotné, aby si vytvořily jednotlivé skupinky, jak ony chtějí pracovat. Samozřejmě omezíme skupiny určitým počtem. Např. dva, tři, max. čtyři děti v jedné skupince.

Záleží na tom jak velký formát papíru dětem nabídneme. Je dobré si děti předem spočítat, aby každé dítě našlo svoji skupinku a nezůstalo samotné. Poté je důležité děti dobře namotivovat a dát jim čas na rozmyšlenou. Pokud jde o druhý typ skupinové kresby, měly by se děti mezi sebou dohodnout čím začne jeden a čím druhý. Zde je dobré aby učitelka vhodně dětem poradila a nabídla jim určité řešení. (např. ty zkus nakreslit dům a ty třeba střechu domu a pod.) Tím se předejde určité hádce nebo strkanici.

Při prvním typu skupinové kresby může nastat problém, že jedno dítě si zabere více papíru a tomu druhému zůstane pouze malý kousek na kreslení. Zde můžeme velice dobře pozorovat, které z dětí ve dvojici, nebo trojici je více průbojné, nebojácné, rychlé a umí dobře organizovat. Také vznikají situace, kdy si jedno dítě přisune blíž pastelky k sobě a druhé na ně nedosáhne. Tady je příklad toho, že nejenom při běžných hrách (s auty s kostkami), ale i při kreslení se dají řešit určité konflikty.

Na základě těchto situací, a společnému řešení těchto konfliktů v dětech podporujeme kamarádství a vzájemnou domluvu. Vedeme děti k tomu, aby postupem času pochopily, že dohadováním a žalováním nic nenapraví a jedinou možností je tedy vzájemná domluva. Dalším možným rizikem je, že děti od sebe mohou obkreslovat. Sedí vedle sebe, vidí co kreslí kamarád a tzv. se opičí. Zde je potom opět na učitelce aby na to opatrně děti upozornila a popřípadě by jim poradila co můžou nakreslit jiného.

4. Řízená kresba na téma

Pod pojmem kresba na téma si představíme spoustu věcí. V naší mateřské škole máme zpracovaný Školní vzdělávací program, na který navazuje Třídní vzdělávací program (dále jen TVP), který si vypracovávají samy učitelky. Vycházejí ze specifických podmínek konkrétní třídy a znalosti jednotlivých dětí. Proto při řízené kresbě na téma, vycházíme z určitého tématu, které zrovna vyplývá z daného TVP.

Jedno téma je stanoveno většinou na týden až čtrnáct dní. Záleží čistě na učitelkách jak moc do hloubky se chtějí určitému tématu věnovat. Také musí brát ohled na dosavadní schopnosti a dovednosti dětí. Většinou se na začátku školního roku děti teprve seznamují s prostředím mateřské školy, prozkoumávají nové hračky, seznamují se s pravidly soužití ve třídě. Učitelky děti především pozorují, nabízejí jim kresebné materiály a sledují na jaké úrovni se děti nacházejí.

U některých dětí je vidět, že doma s maminkami kreslily (jsou to většinou děvčátka), ale u ostatních dětí zaznamenáváme většinou nesprávný úchop pastelky. V průběhu roku, jsou pak na děti kladeny větší nároky, co se týče kresby. Záleží pak na náplni daného tématu a zvolenou techniku. Snažíme se pomocí motivace děti nasměrovat k určité konkrétní věci. Zvláště mladší tříleté děti mají tendenci kreslit všelijaké čáranice. Je dobré si k nim přisednout a přesvědčit je ať zkusí nakreslit třeba sluníčko. Naznačí nejprve prstem na papír jak vypadá. Děti mají tendenci se pak více snažit, soustředí se a pomocí mé instrukce sluníčko nakreslí. Je to určitý druh řízené kresby, ze které mají děti radost a která je vede k tomu, že rády kreslí, protože už dokážou nakreslit samy nějakou určitou konkrétní věc.

4.1 Co děti kreslí ve složce výtvarné výchovy

Jednotlivá témata TVP se dají pomyslně rozdělit do **tematických okruhů** (Jaro, Léto, Podzim, Zima). V rámci jednotlivých stanovených okruhů si vytyčíme základní cíle vzdělávání a hlavní učivo, tak nám z tematických okruhů vzniknou **tematické celky**. **Tematický celek by měl vymezovat:** vzdělávací záměr, období, v rámci něhož bude tematický celek realizován, cíle tematického celku, **tematické části**, tj. hlavní učivo.

Jednotlivé názvy tematických částí naznačují její vzdělávací záměr. Tematická část by měla také obsahovat přibližnou dobu, v rámci níž bude tematická část plněna,

očekávané výstupy vzdělávání a jednotlivé učivo, činnosti a aktivity. (Šmelová, 2004 str. 131).

Děti se v jednotlivých činnostech seznamují s písničkami, básničkami, různými výtvarnými technikami, hrají si na někoho (rozvíjení námětových her), cvičí, objevují všemi smysly. Záleží především na učitelce co si k danému tématu zrovna nachystá a jaké činnosti dětem nabídne. Samozřejmě by měla brát ohled na věkové zvláštnosti jednotlivých dětí.

Tematické celky a tematické části Třídního vzdělávacího programu

Podzim

Kdo všechno přišel do školky

- Budeme si spolu hrát
- Jsme všichni kamarádi

Sklížíme plody podzimu

- Maluje sluníčko červené jablíčko
- Šel zahradník do zahrady

Když padá listí

- Vyletěl si pyšný drak
- Fouká vítr od trní
- Vlaštovičko leť
- Leze ježek, leze v lese

Zima

Objevujeme svět kolem nás

- Poznávám sám sebe
- Magický svět smyslů
- Jsem nemocný
- Moje rodina

Těšíme se na Ježíška

- Z pohádky do pohádky (Čert a Káča)
- Mikuláš už stojí za vraty
- Hoj, ty štědrý večere

- My tři králové

Paní zima jede

- Velkou kouli uválíme, sněhuláka postavíme
- Mrazík cení zoubky
- Brusle máme, sáně máme
- Huboval vrabčák na zimu
- Já jsem muzikant
- Ve školce mají maškarní bál
- Šili, šili ševci boty

Jaro

Jak se rodí jaro

- Kniha - můj kamarád
- Smrtolenko milá
- Hody, hody doprovody
- Na jaře, na jaře čáp jede v kočáře
- Dešťové kapičky

Moje zvířátko - kde má domov?

- Na tom našem dvoře
- Les na jaře
- Den země - pohádkové bytosti

Objevujeme svět kolem sebe

- Nejkrásnější oči
- Jede auto z kopečka
- Skákala žabka
- V zoo

Léto

Když všechno kvete

- Louka, louka zelená, devatero kvítí má
- Letí motýl v širý svět

Co už umím

- Kamarád, kamarád to je ten koho mám rád

- Cestujeme po světě
- Co děláme celý den?
- Už jde léto - už k nám jedou prázdniny

Řízená kresba se vyskytuje pravidelně v každém tématu a odvíjí se od toho, o čem si děti s paní učitelkou právě v daný týden povídají. Samotné kresbě předchází nejprve seznámení se s tématem např. četba pohádky, výstup s maňáskem, motivační básnička, vyprávění nad obrázky atd. Pokud jsou děti dobře naladěny a vědí dostatek o konkrétní věci, kterou mají kreslit mohou přejít k samotné činnosti. Poté je na učitelce jakou zvolí organizaci. Děti mohou kreslit ve skupinkách, nebo samostatně, záleží na nich jak se rozhodnou. Důležité je mít předem promyšleno kde budou děti pracovat, jestli u stolečku, nebo na zemi. Dlouhé organizování, chystání a hledání pomůcek může některé děti od kreslení odradit. Ztratí motivaci a výsledek není takový jaký by měl být.

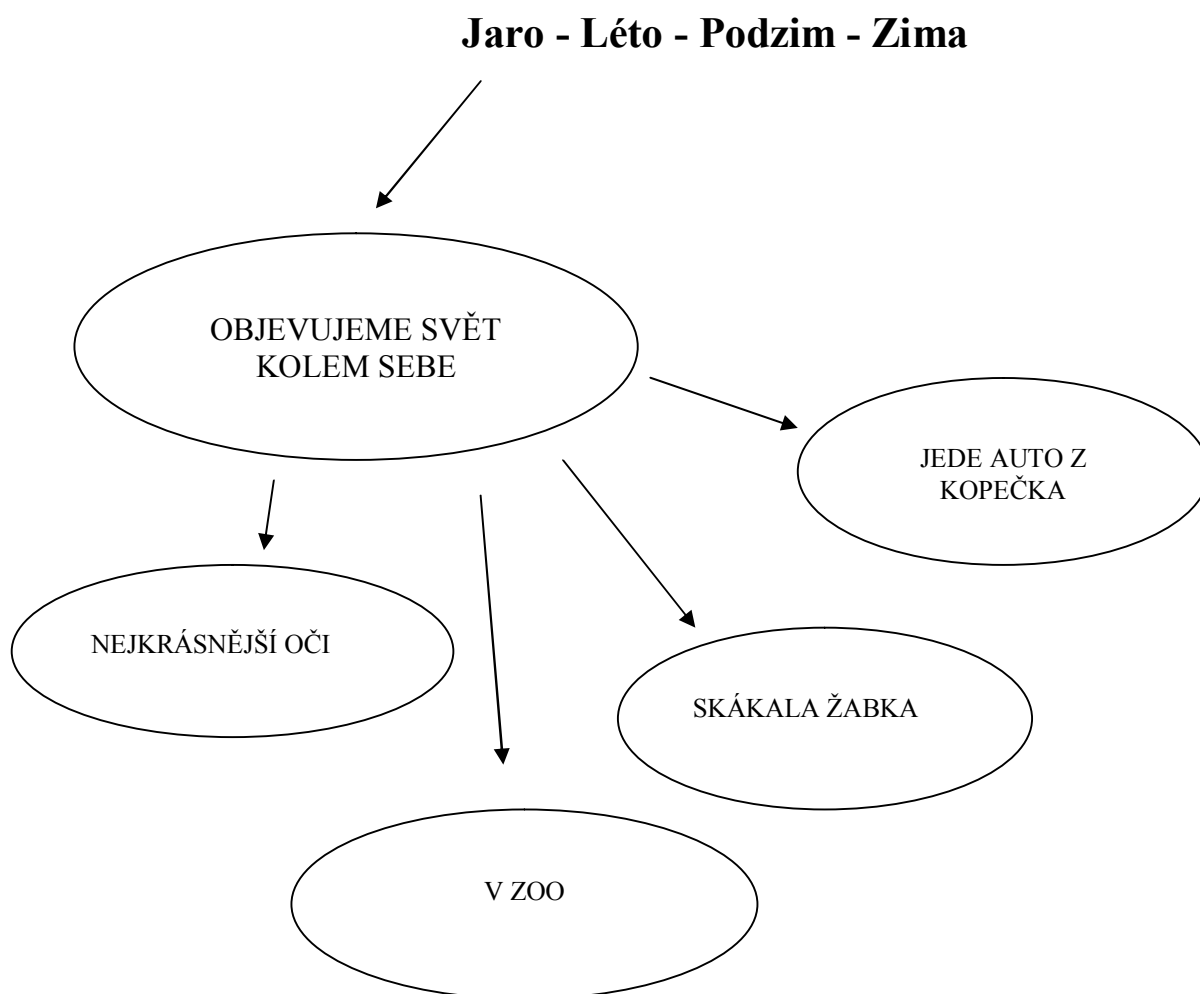
V ten konkrétní týden se děti nevěnují pouze řízené kresbě a kresbě obecně. Jak už jsem zmiňovala, děti se během celého týdne seznamují s tématem hlavně pomocí prožitkového učení, dramatizace příběhů, nebo událostí, rozlišováním obrázků, pomocí her, písniček, básniček a dalších aktivit. Řízená kresba je jakýmsi vyvrcholením všech těchto činností. Samotná kresba nemusí být vždy stěžejní. Děti mohou např. vystříhávat listy, rozfoukávat na ně podzimní barvy a nakonec tuší dokreslí malé broučky. Zde je kresba pouhou tečkou na dortu. Dalším příkladem je společná koláž. Děti na velký formát papíru tvoří pomocí různých zdobících válečků zimní krajinu. Po zaschnutí dokreslují do zimní krajiny sněhuláky, ptáky nebo děti. Sněhové vločky dolepí pomocí bílé vaty. **Viz příloha č.1**

4.2 O co jde učitelce a jaké výchovné cíle prosazuje

Zde nejde učitelce pouze o to, aby dítě správně sedělo u stolečku, drželo vhodně kresebný nástroj, nebo mělo dostatečně uvolněné zápěstí. V tomto případě učitelka sleduje především tzv. zpětnou vazbu. Protože je řízená kresba určitým vyvrcholením nějaké předešlé činnosti, jde o určitou reflexi toho jak děti pochopily dané téma. Jak moc si zapamatovaly jednotlivé věci, a do jaké hloubky si všimly jednotlivých detailů.

U tříletých dětí se stává, že navzdory monstrózní motivaci a velikému úsilí učitelky si chtějí nakreslit sluníčko místo autíčka. Je to většinou tím, že auto je pro ně příliš složité a naopak sluníčko je jednoduchý symbol, který mají děti osvojený a neustále ho kreslí.

Pro přiblížení problematiky řízené kresby rozpracuji podrobněji dvě tematické části, na kterých se budu snažit demonstrovat propojenost jednotlivých výchovných činností a důležitost kresby pro celkový a komplexní rozvoj dítěte.

Objevujeme svět kolem sebe

Nejkrásnější oči

Dílčí vzdělávací cíle:

- Rozvíjet schopnosti citové vztahy vytvářet, rozvíjet je a city plně prožívat.
- Rozvoj prosociálního chování ve vztahu ke druhému (prohlubování vztahu k matce)
- Poznat strukturu rodiny, uvědomit si nejbližší členy rodiny.
- Prožít radostně sváteční událost - svátek matek

Od začátku je důležité posilovat citové vztahy k mamince. Př. četbou pohádky "*Proč maminka nechce Adámka*" Společně s dětmi rozebrat situaci v knížce, co Adámek udělal špatně? Jak by to udělaly děti? Proč se na něho maminka zlobila? (se staršími dětmi by se daly sehrát i krátké dramatické scénky).

Hovořit s dětmi o práci rodičů - Kde pracují? Co všechno má maminka doma na práci? Jak a s čím doma pomáháme mamince? (rozhovor s dětmi v komunitním kruhu).

Opět děti mohou napodobovat jednoduché domácí práce pantomimou - ostatní hádají (vaření, žehlení, uklízení atd.). Děti si samy mohou vymýšlet další domácí práce př. co má na starosti tatínek, co maminka.

Uvědomit si strukturu rodiny - pomocí obrázků sestavujeme rodinu (máma, táta, děti, babička, dědeček). Děti mají možnost sestavit si pomocí obrázků svoji vlastní rodinu. Navzájem porovnávají, kdo má kolik a jaké sourozence, kdo má babičky dvě, kdo už jenom jednu. Společně si nad obrázky povídáme, každý pojmenuje jednotlivé členy rodiny, poví kde pracují a co rádi dělají (mladší děti většinou nevědí, kde rodiče pracují, proto jim dám za úkol, aby se doma zeptaly a poví nám to až druhý den).

Vyvrcholením této činnosti je kresba portrétu "maminky" uhlem a vykreslení barevnými křídami. **Viz příloha č.2**

Děti kreslí po menších skupinkách. Na závěr společně vyhodnotíme "čí maminka je nejkrásnější". Děti mají povědět co se jim na jejich mamince líbí nejvíc. Jak, nebo čím svoji maminku nejvíce potěší.

Další činnosti, které děti během celého týdne absolvují:

- vystřihování srdíčka a kytičky pro maminku (dolepování na špejli, uvazování mašličky). **Viz příloha č.3**
- navlékání korálků pro maminku
- rozvíjení námětových her v kuchyňce "Na maminku"
- vykreslování pracovního listu **Viz příloha č.4**
- skupinová kresba na téma "moje rodina" **Viz příloha č.5** (děti kreslí jednotlivé členy rodiny)
- celý týden se děti seznamují také s písničkou a básničkami o mamince
- Volná kresba dětí (děti si kreslí dle vlastní volby po celý týden) **Viz příloha č.6**

Na konci týdne děti předají maminkám dárky i obrázky a popřejí jim básničkou vše nejlepší k svátku.

Zde je vidět, že děti během celého týdne vystřídají nespočetně činností. Co se týče kresby, děti vyzkouší pokaždé skoro všechny druhy kresebných činností. Jak řízenou kresbu či malbu na téma, tak volnou nebo skupinovou. Děti mají vždy možnost na výběr. Pokud někdo nechce kreslit ve skupince s ostatními tak nemusí, nakreslí si něco např. sám individuálně. Pracovní či grafomotorický list se snažím zařazovat na každý týden, děti ho většinou chtějí. Láká je plnění zadaného úkolu nebo motivační básnička.

Objevujeme svět kolem sebe

Skákala žabka

Dílčí vzdělávací cíle:

- Vytvoření povědomí o vlastní sounáležitosti se světem, s živou a neživou přírodou, lidmi, společnostmi, planetou Zemí.
- seznámení s významem vody a života kolem vody - vědět o nebezpečí, které může přinášet, ale i o nezbytnosti vody pro život člověka.
- rozvoj úcty k životu ve všech jeho formách

Přivítání dětí v komunitním kruhu, seznámení s tématem týdne. Motivační básnička:

Prší, prší, kapy, kap,

Voda cáká, cáky, cák,

Prší, prší, celý den,

Kdo se bojí nesmí ven!

Rozhovor na téma voda, kde se v přírodě bere voda? K čemu ji potřebují lidé, zvířata i rostliny? Co by se stalo kdyby tu nebyla....Co všechno potřebují rostliny k životu (společné zasazení semínek řeřichy, zalévání a pozorování růstu).

Běh po špičkách za doprovodu klavíru písnička „*Prší, prší kam půjdeme*“ (na slova schováme se pod okap, se děti zastaví a schovají se pod stříšku vytvořenou ze sepnutých ručiček nad hlavou).

Vystřihování kapky vody z papíru A4 (starší děti samy i obkreslí), zapouštění inkoustu na navlhčený podklad kapky. **Viz příloha č.7**

Komunitní kruh. Protože už toho o vodě víme tolik, dám vám teď jednu hádanku, schválně kdo ji uhádne. Dávejte pozor! „Je to mokré a studené, skáče to a pospíchá, i když to nemá nohy. Co je to?“ Je to pramínek vody, mokrá a studená jako led - vždyť se narodil v chladných horách. Skáče přes kamení a pospíchá, protože utíká z kopců. (paní uč. natáhne v prostoru pramínky vody (švihadla) a děti mají za úkol je přeskakovat).

A víte vy vůbec kam tak pospíchá? Na louku pod lesem. Udělá si tam cestičku a je z něho potok. Plný vody. (švihadla spojíme v jeden dlouhý potok, děti mají za úkol ho přejít).

Pohybová hra „*Z vody do vody*“ Děti stojí za sebou podél nataženého lana. Na jedné straně je voda na druhé břeh. Děti přeskakují na pokyn učitelky lano (z vody x do vody). Kdo se splete vypadává.

Kam běží voda z potoka dál? No přece do rybníka nebo do jezera. Jaký je mezi nimi rozdíl, kdo žije v rybníce a jeho blízkosti?. (Děti třídí obrázky zvířat, na ty, které do rybníka patří a na ty, které tam nepatří. Proč nemůže žít ryba na souši? Která zvířátka žijí na souši a která ve vodě. Co všechno u rybníka můžeme dělat - rybařit, plavat, bruslit...). Z dlouhého lana vytvoříme kruh - rybník.

Pohybová hra: „*Hastrmane tatrmane*“ 2-3 děti uprostřed kruhu (rybníka), představují hastrmany. Ostatní chodí kolem, drží se za ruce a říkají básničku.

Vyvrcholením tohoto celku je společná tvorba rybníčku. Skupinka dětí má za pomoci zdobících válečků vytvořit rybník, jiná skupina vystřihává z různobarevných papírů

jednotlivé živočichy a rostliny (žáby, rybky, lekníny, blatouchy). Po zaschnutí děti tuší dokreslí ještě broučky, rybky a jiné živočichy už dle vlastní fantazie. **Viz příloha č.8**

Už víme jak vypadá pramen, potok, nebo třeba rybník. Ale co dál? Když venku hodně, hodně prší v potoce je čím dál víc vody, až je z něj říčka, nebo řeka. Její proud bývá na jaře nebezpečný, velká voda bere vše, co jí přijde do cesty. A víte, kdy je řeka neklidnější?...Když zamrzne. (Děti ve skupinách dle své fantazie vytvoří řeku pomocí švihadel, lana, látek).

Věděl by někdo kde končí řeka? No přece v moři. Moře je veliké, slané a umí dělat krásné vlny. (Děti si vezmou barevný padák a napodobují vlny moře, nejprve slabé, silnější a nakonec nejsilnější. Obměna: 1-2 děti si sednou doprostřed padáku ostatní s ním třepou – jaké je to v mořských vlnách).

Vlnky moře houpají,

Lodkám pokoj nedají.

Jednu nahoře, potom níž,

Nejraději jsou si blíž.

Děti dostanou grafomotorický list kde dokreslují vlnky v moři, barevnou duhu, loď. **Viz příloha č.9**

V tomto krátkém týdenním projektu, se děti spíše seznamují s různými technikami, kresebnými a malířskými pomůckami. Jde spíš o experiment s barvou, nebát se překrývat jednotlivé druhy barev přes sebe, nebát se zapouštění barev.

Kresba je zde doplňkem kolektivní práce. Děti dokreslují oči žabkám, šupinky rybám, vážky, vodomilky. V podstatě jde o kresbu na určité téma, ale děti mají možnost si zvolit, jaké zvíře do rybníka nakreslí.

4.3 Co učitelce a dětem při kreslení v dané problematice vzdoruje

Jak už jsem zmiňovala problém může nastat především u malých dětí, které navzdory motivaci a úvodu do dané problematiky, chtějí kreslit strašidlo místo maminky, nebo sluníčko na místo auta. Je to většinou z toho důvodu, že nejsou v kresbě ještě tak zdatné a jednoduché symboly jsou jim bližší a umí je nakreslit. Zde se mi osvědčilo děti do ničeho nenutit, nechat je ať si kreslí co chtějí. Jsem ráda, že vůbec mají zájem kreslit a

postupně se seznamovat s kresebným náčiním. Mohu u nich postupně korigovat správný úchop tužky či pastelky a začít s uvolňovacími cviky.

Pokud děti v daný okamžik motivujeme, navodíme správnou atmosféru a chceme aby se to odrazilo i v řízené kresbě měly by všechny děti bezprostředně po motivaci kreslit. To nám ale bohužel nedovolí jak materiální zabezpečení třídy tak hlavně velký počet dětí ve třídě. Děti tudíž kreslí po skupinkách ve vytyčeném prostoru. Je proto zcela jasné, že děti co jdou na řadu až jako poslední ztrácí motivaci a nemají už v živé paměti to, co chtěly kreslit. Většinou nerady odbíhají od započaté hry snaží se kreslit co nejrychleji aby to měly brzy hotové. To se pak také odrazí do kresby.

5. Témata z třídního vzdělávacího programu (kde se nejvíce objevuje kresba)

Třídní vzdělávací program jsme si nastínili již v předešlé kapitole. Jednotlivé tematické části našeho TVP jsou charakterizovány tak aby umožnily lepší představu o tom, s čím se v daný týden budou děti seznamovat. Mají většinou podobu nějakého úryvku z písničky či básničky, nebo jejich obsah přesně vystihuje danou problematiku.

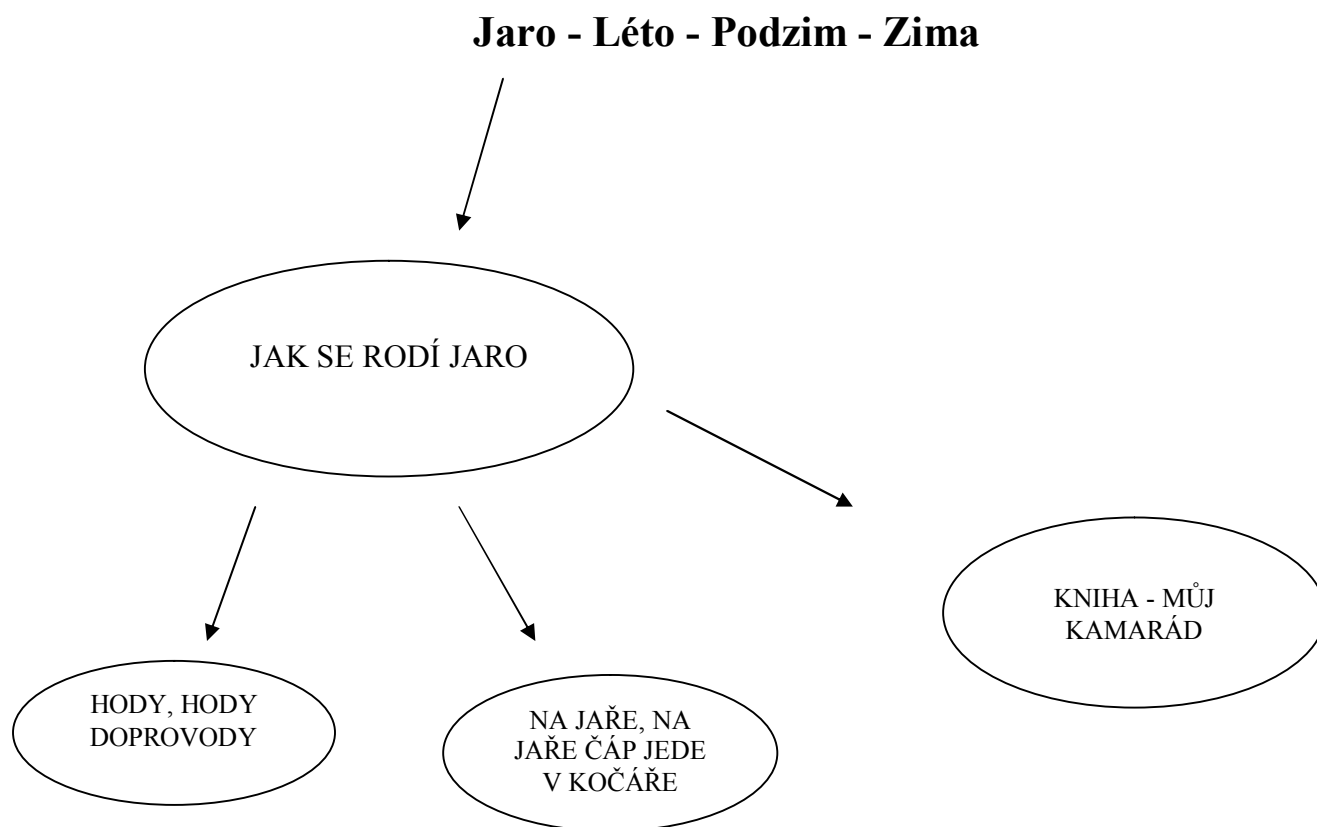
Většina tematických částí je stanovena na jeden týden. V některých případech např. v tematickém celku: Kdo všechno přišel do školky, část: *"Budeme si spolu hrát" a "Jsme všichni kamarádi"* je časová dotace dva týdny na jedno téma. Je to také z toho důvodu, že během měsíce září se děti adaptují na nové prostředí, poznávají mateřskou školu a nové kamarády. Proto je vhodnější začít pozvolna, nechat děti nejprve si pohrát, seznámit je s pravidly společného soužití ve třídě a posléze na ně můžeme začít klást větší nároky nejen z hlediska kresby. Také záleží na společné domluvě učitelek ve třídě a na tom jak jim budou vycházet jednotlivé týdny. Ve spoustě mateřských škol jsou různě zaměřené akce, projekty, výlety, nebo společné setkávání rodičů s dětmi. To vše může mít vliv na dané tematické části.

Obsah tematické části záleží posléze čistě na učitelce. Měla by si zvolit cíl k danému tématu, kterého chce dosáhnout. Stanovit si nabídku činností, zvolit si očekávaný výstup a samozřejmě by neměla zapomenout na celkové hodnocení celé části. Je na ní zda zhodnotí celý týden společně s dětmi, nebo pouze ve vztahu k sobě.

To znamená, že jednou může být tematická část zaměřená více na pohyb př. *"Brusle máme, sáně máme!"* (zimní sporty), jindy zase na rozvoj dramatické činnosti př. *"Z pohádky do pohádky"* (dramatizace pohádek, napodobování postav). Dalším příkladem jsou činnosti zasvěcující děti do časových pojmů a vztahů souvisejících s denním řádem př. *"Co dělám celý den?"* (pojmy: ráno - v poledne - večer, dny v týdnu atd.). Tematicky zaměřená část více na hudbu, poslech, rytimizaci a zpěv písní je např. *"Já jsem muzikant"*. Jsou ale také tematické části kde se jednotlivé aktivity vyskytují vyváženě. V každé tematické části, dá se říci, že i v každém jednotlivém dni se objevuje určitý druh kresebné činnosti, (volná kresba dětí, řízená kresba, grafomotorika atd.).

5.1 Co děti kreslí ve složce výtvarné výchovy

My se dále budeme zabývat tématem, ve kterém se domnívám, že se nejvíce objevuje právě kresba. Pokusím se popsat co je náplní daného tématu a kde všude se během celého týdne kresba objevuje.

Jak se rodí jaro

Kniha - můj kamarád

Dílčí vzdělávací cíle:

- Vytváření pozitivního vztahu k intelektuálním činnostem a k učení, podpora a rozvoj zájmu o učení.
- vytváření základů pro práci s informacemi.
- rozvoj a kultivace mravního a estetického vnímání, cítění a prožívání (seznámit děti s dětskou literaturou a její krásou)
- projevovat zájem o knížky, soustředěně poslouchat četbu, hudbu, sledovat divadlo, film.

Komunitní kruh. Kde všude najdeme pohádky? (v televizi, v knížkách, časopisech atd). Jak vypadá taková pohádková knížka? (je velká x malá, tenká x tlustá), krátkou ukázkou dětem předvedu jaký je rozdíl mezi veršovanou a psanou pohádkou.

Z hromádky směsic knížek a časopisů postupně vytahuji jednu po druhé a společně si je s dětmi popisujeme (děti rozlišují leporelo, encyklopedii, pohádkovou či veršovanou knížku, časopis, noviny).

Vytvořím s dětmi malou výstavu všech knih ve třídě, děti budou mít možnost vybrat si ze které chtějí přečíst pohádku při poledním klidu.

Motivační pohádka "*O knihomůlkách a psacím stroji*" děti si pohádku vyslechnou a poté dostanou za úkol nakreslit "*Knihomůlka*" jak asi vypadá? každý si ho představí jinak, děti mají možnost si je navzájem porovnávat a vymýšlet jim jména.

Viz příloha č.1.

*Pohádka se povídá,
písnička se zpívá,
ten kdo se rád dívá,
hezké věci uhlídá.*

Poznávání pohádek pomocí obrázků. "*Pohádkové hádanky*" děti popisují co vidí na obrázku a snaží se uhodnout jaká je to pohádka. V průběhu narazí na pohádku "*O perníkové chaloupce*" zahrají si pohybovou hru "*Na Jeníčka a Ježibabu*". Dále pak pokračují v pohádkových hádankách a postupně si pak ještě zahrají PH "*Na čaroděje*" a "*Král sedí na trůně*". Tyto pohybové hry s dětmi opakuji v průběhu celého týdne i při pobytu venku, snáze si je zapamatují a můžeme se k nim vracet i po nějakém čase.

Po skončení tohoto bloku si děti vyberou čtyři obrázky s pohádkami, které je nejvíce zaujaly a nebo ty které mají nejraději. Přeloží si tvrdý barevný papír A4 a dovnitř si vloží obrázky pohádek. Po okraji dětem knížku scvaknu pomocí sešíváčky.

Na první stranu si každý nakreslí pomocí barevných tuší postavičku nebo zvířátko ze své oblíbené pohádky. Děti si poté mohou celý týden podle své volby vykreslovat jednotlivé pohádky. V knížce jim vzniknou také čtyři volné strany, kde si mohou nakreslit svoji vlastní pohádku nebo pohádkovou postavu. Starší děti mají možnost na toto volné místo překreslovat např. písmenka, nebo psát číslice. **Viz příloha č.2**

Další den se s dětmi věnujeme naší nejoblíbenější pohádkové postavičce "Večerníčkoví". Na úvod si pustíme na CD přehrávači písničku "Dříve než nám klesnou víčka" a společně si písničku, zatancujeme a zazpíváme. Pak si z dětmi zkusíme vyjmenovat jednotlivé postavičky o kterých se v písničce zpívalo. Následuje komunitní kruh, ve kterém si děti předávají kamínek a vypráví, která pohádka je jejich nejoblíbenější. (většinou jde o moderní pohádky).

A aby jsme byly takoví kouzelníci jako je Večerníček musíme mít i takovou čepici jako má on. Děti skládají z novin papírovou čepici, kterou si poté dozdobí pomocí různých odstřížků z barevného papíru a nakonec si jí doplní kresbou. **Viz příloha č.3**

Dneska bude u nás ve školce velký den! Stanou se z nás opravdoví herci a zahrajeme si tři různé pohádky. I "Kašpárek" se na tu slávu přijel podívat! Ukážu dětem maňáska Kašpárka, který je s jednotlivými pohádkami seznámí.

Poté přečtu z knížky vybrané pohádky. První veršovaná pohádka: "*Polámal se mravenček*" zeptám se kdo z dětí by chtěl hrát v této pohádce...děti si sesednou k sobě a oblečou si jednoduché čepičky, které znázorní jejich postavičku. Další pohádkou bude "*Boudo budko*", opět vyberu stranou děti a předám čepičky zvířátek. Poslední pohádka je "*O veliké řepě*".

Děti postupně zahrají jednotlivé pohádky, připraví si rekvizity (postaví si mraveniště, domeček, zahrádku z cihlíček, látek a dalších věcí. Vyberou si čepičky zvířátek, tykadla, klobouk, šátek) a domluví se jakou roli kdo bude hrát. Pokud si nebudou vědět rady samozřejmě jim poradím, přebírám i hlavní roli vypravěče. Ty děti, které v pohádce nehrají se stanou diváky. Kašpárek každou pohádku uvede písničkou "*První, druhý, třetí, pojďte s námi děti za pohádkou s Kašpárkem*".

Po odehrání jednotlivých pohádek děti dostanou do každé skupinky větší formát balícího papíru a nakreslí tu svoji pohádku, kterou hrály. Je na dětech zda budou kreslit každý svoji postavu, nebo společně určitou část z pohádky. Jednotlivé obrázky si pak prohlédneme a pokusíme se rozpoznat postavy z pohádek. **Viz příloha č.4**

5.2 O co jde učitelce a jaké výchovné cíle prosazuje

V této části, jde především o to, aby se děti nenásilnou formou seznámily s knihou a vytvořily si vlastní postoj a citový vztah k pohádkám. Je známo, že v dnešní uspěchané době nemají rodiče už tolik času, aby dětem každý večer přečetli nějakou tu pohádku. Je pro ně jednodušší pustit jim pohádku na DVD a nebo některou z počítačových her.

Proto se v tomto týdnu věnujeme převážně knížkám a ne jenom pohádkovým. Na začátku všeho si společně ujasníme jak se ke knížkám máme správně chovat. Jak a kde je prohlížíme, kam je ukládáme atd. Nejvíce děti zaujme malá scénka s maňáskem "Kašpárkem". Kašpárek si půjčí knížku (použiji nějakou starší potrhanou), a začne v ní listovat, ale tak rychle, že trhá jednotlivé listy. Poté si k tomu přinese svačinku a celou ji zamastí a polije. Po chvilce už ho nebaví prohlížení, vezme knížku a odhodí ji do rohu pokoje. V tuto chvíli jsou děti namotivované a v úžasu. Společně pak rozebereme co udělal Kašpárek špatně? zachází se takto s knížkami? Jak to děláte vy doma?

Dalším úkolem učitelky je seznámit děti s ilustracemi v knížkách. Dětem se většinou líbí knížky s barevnými a pestrými ilustracemi. Oblíbené jsou také encyklopedie, kde je spousta fotek zvířat, ptáků a věcí. Při prohlížení a popisu jednotlivých těchto obrázků si děti rozvíjí kultivovaný projev a správnou výslovnost. Děti mohou např. vyprávět děj pohádky podle obrázků, nebo řadit obrázky podle děje tak jak se to událo. Vyberou si ilustraci a zařadí ji k určité pohádce. Mohou si také vyrobit svoji vlastní knížku a ilustrovat ji. Stanou se tak ilustrátory. Viz kapitola 5.1. Společně si pak vysvětlíme kdo je to autor a kdo ilustrátor ukážeme si také pár příkladů.

Děti mají po celý tento " knižní " týden možnost si nosit svoje oblíbené knížky. Velice rádi je ukazují kamarádům a vypráví jim jednotlivé příběhy a ukazují obrázky. Většinou proto, že je znají nazpaměť. Při poledním klidu, pak mají děti možnost si vybrat některou z knížek a paní učitelka jim z vybrané knížky přečte pohádku, nebo část příběhu. Je důležité aby nezapomněla na žádnou z knížek. Děti mají vždy velikou radost, když se prezentuje před ostatními právě ta jejich knížka a nezáleží na tom zda je pohádková, obrázková nebo veršovaná.

Ze je z pohledu učitelky dosaženo důležitého cíle a to spolupráce dětí, vzájemné naslouchání a půjčování knih. Děti si uvědomí, že kniha je něco vzácného, krásného a že je nedílnou součástí našich životů.

5.3 Co učitelce a dětem při kreslení v dané problematice vzdoruje

Jediným problémem, který by mohl nastat v této problematice je nedostatek kresebného materiálu. Pokud by se všechny děti najednou rozhodly např. vykreslovat svoji knížku. Ale i toto úskalí se dá řešit. Jinak zde mají děti naprostou volnost při kresbě, je určitým způsobem řízená, ale děti mohou postupovat jak chtějí ony samy. Je jedno, jestli bude Karkulka červená a nebo zelená, jestli bude "Knihomůlek" hubený nebo tenký. Každý z výtvarů je čistě na daném dítěti. Společně si pak práce vyhodnotíme a děti samy odůvodní proč to nakreslily zrovna tak.

Myslím si, že toto téma je dětmi velice oblíbené a rády se do něj zapojují všechny, i ty co méně rády kreslí. Když vidí u ostatních krásnou pohádkovou knížku, kterou si na konci týdne odnesou domů neodolají a také se zapojí do tvoření.

Stejně tak při dramatizaci jednotlivých pohádek, ne všechny děti jsou ochotny hrát některou z postav. Pokud některé z dětí nemá zájem, stane se divákem.

6. Volná, individuální kresba

Pod pojmem volná, individuální kresba si každý z nás může představit něco jiného. Proto bych ráda v této kapitole nastínila, jak probíhá volná, nebo-li individuální kresba v mateřské škole u dětí 3-5letých.

Každé z dětí, které přijde do mateřské školy má možnost zvolit si činnost nebo hru, kterou chce v danou chvíli dělat. Pokud má paní učitelka nachystanou výtvarnou či jinou pracovní činnost pro děti (většinou k danému tématu), snaží se je k této činnosti určitým způsobem namotivovat. Některé z dětí jdou rády tvořit, jiné si chtějí jít hrát s kamarády, a pak jsou ještě tací, kteří si chtějí něco samy nakreslit př. pro maminku nebo tatínka. A ty se pak zabývají právě volnou, individuální kresbou.

Děti mají volně k dispozici papír i kresebné nástroje. Kdykoli během dne si je mohou půjčit a kreslit. S hotovým výtvozem se pak přijdou většinou pochlubit a popíší celý svůj obrázek. Mladším dětem většinou u postavy maminky, nebo tatínka něco chybí. Proto je důležité když přijdou obrázek ukázat, společně si ho prohlédneme a já je upozorním na drobné nedostatky Např. "podívej se, mamince chybí oči, to by se nemohla koukat na svět, honem jí je dokresli". Děti jsou rády, za každou chvíli, kterou se paní učitelka věnuje jejich obrázku.

Nejčastěji si děti na kreslení vybírají trojhranné pastelky, dobře se jim drží, jsou veliké a zanechávají výraznou stopu. Kromě pastelek, mají také k dispozici ještě fixky, voskovky různých tvarů, obyčejné tužky, lepidla, nůžky a odstřížky barevných papírů. Dále pak využívají hodně tiskátek a šablonek na obkreslování, rády si také berou omalovánky, nebo pracovní listy, ve kterých se plní úkoly.

6.1 Co děti kreslí ve složce výtvarné výchovy

Jak už jsem již zmiňovala, děti mají k dispozici kromě obyčejného papíru a pastelek ještě spoustu dalšího materiálu. Proto volná, individuální kresba nemusí být pouze nakreslený obrázek na kusu papíru, ale může být doplněna třeba nalepenými kousky barevného papíru, vystřiženými obrázky z časopisů, nebo obrázky zvířátek z tiskátek.

Děti jsou v tomto směru velice vynalézavé a proto vznikají zajímavé koláže a muchláže doplněné kresbou.

První ukázkou je samostatná, individuální kresba pastelkou na papír tříletého a pětiletého dítěte. **Viz příloha č.1** Děti nejčastěji zobrazují zpravidla jen izolované představy jako je např. dům, člověk, květina, auto. Jakékoli spojení, nebo naznačení vzájemného vztahu vyžaduje už veliký duševní výkon. Nejčastěji děti zobrazují postavu člověka a dále pak věci, které s ním bezprostředně souvisejí (dům, strom, zahrádka atd.). A v neposlední řadě děti velice často a rády kreslí slunce. Slunce je pro děti jednoduchý symbol, který určuje den, ale zároveň označuje oblohu a dává obrázku jednotu. (Uždil, 1984 s. 22)

Zde je vidět, že každé dítě má svoji techniku, kreslení. Každé z nich ztvární strom, postavu, nebo dům jedinečným, originálním způsobem. Proto je důležité aby učitelka sledovala, nejen kresby řízené, které dětem zadává z určitého důvodu, ať diagnostického či osobního, ale i kresby individuální. Zde může pozorovat zda dítě nekreslí pořád jednu a tu samou věc. Z individuálních kreseb dětí může učitelka také vypožorovat, co se dítěti líbí, co ho zajímá.

Jednou z věcí, které děti velice baví je práce s tiskátky. Pracují s nimi dvěma způsoby. První způsob je, že si děti nejprve natiskají různé obrázky po celém papíře a poté je vykreslují. **Viz příloha č.2**

Druhý způsob je v podstatě opačný, děti si nejprve nakreslí obrázek př. les a poté ho doplní tiskátky (vybírají převážně zvířátka žijící v lese), ty pak nakonec také vykreslí.

Viz příloha č.3

Další možností individuální kresby je doplnění obrázku o vystřižené, nebo vytrhané kousky barevných papírů, nebo látky. Děti nakreslí např. princeznu, a šaty vystříhnou z látky, nebo papíru a nalepí je postavičce. Tento způsob lze provádět i opačně.

Viz příloha č.4

Zde proto souhlasím s Uždilem, ten ve své publikaci říká: "Kreslení a malování tvoří základ dětského zobrazení světa, nejsou to však zdaleka jediné techniky, kterými se dítě může vyjádřit. Jsou tu i jiné, které dovolí líp se vypořádat s plochou, postupovat s větší uvážlivostí nebo zas hravostí a pod. Nejblíže malbě stojí vytrhávání z barevného nebo i potištěného papíru. Charakteristické tvary lze vytrhávat v celku (např. zelená koruna stromu, oblak, střecha domu), jiné tvary lze sestavovat z menších útržků. Na přesnosti obrysu tu mnoho nezáleží, když je to nutné, lze tvar i dokreslit nebo domalovat".

(Uždil, 1984 s. 114)

Kresba podle šablonek je také velice oblíbenou mezi dětmi. Velké množství šablonek jim umožňuje vybírat si a tvořit podle fantazie. Šablonky, jsou různého druhu a charakteru, jsou směřovány k jednotlivým tématům v roce, mají odlišnou velikost a jsou také z rozdílného materiálu (papíru, dřeva, nebo plastu). Děti si vybírají dle vlastní volby, některé se dají obkreslovat z vnější strany a jiné zase z vnitřní strany. Pokud je šablanka složitější na obkreslení snažím se dětem pomoci ji přidršet, nebo v nejzáludnějších místech obkreslit. Děti většinou po obkreslení šablonky a vykreslení obrázku ještě vše vystříhnou. **Viz příloha č.5**

Starší, pětileté děti rády z nakreslených obrázků sestavují různé trojrozměrné věci. Pomocí lepidla a nůžek vyrobí např. letadlo, auto nebo pavouka. Většinou se kresba na obrázcích ztratí, děti ji přelepí, a nebo zamotají do ruličky. Pokud se jim výtvar povede je jim úplně jedno, že předešlý obrázek zmizel, většinou si hotový výrobek znovu pokreslí pastelkami. **Viz příloha č.6**

Individuální, volná kresba může probíhat i ve skupině. Dětem nabídnu delší pás balicího papíru, každý si najde svoje místo a kreslí dle vlastní fantazie. Vznikne zajímavý výtvar, zvláště když si děti sednou na proti sobě a jeden kreslí vzhůru nohama. **Viz příloha č.7** V tomto případě, děti většinou nechám volně kreslit, pouze je z dálky pozoruji. Pokud některé z dětí dokončí kresbu zeptám se ho co nakreslilo a proč si vybralo zrovna tento motiv. Společně si pak prohlédneme obrázky jako celek a zkusíme v nich najít spojitost. Děti vymýšlí různé příběhy a vznikne z toho velice zábavná hra. Na závěr pochválím všechny děti za jejich obrázky, které se staly součástí jednoho velkého příběhu.

A v neposlední řadě bych do volné kresby dětí zahrnula i kresbu barevnou křídou na chodník. Pokud je příznivé počasí snažím se dětem vždy dávat k dispozici barevné křídly. Děti mají možnost během pobytu na zahradě tyto křídly využít. Kreslí dle své fantazie. Někdy vznikají obrázky větších rozměrů, především od starších dětí, mladším dětem se nejvíce líbí stopa, kterou křída zanechává. Kreslí proto vesměs různobarevné čáry připomínající barevnou duhu. **Viz příloha č.8**

6.2 O co jde učitelce a jaké výchovné cíle prosazuje

Co se týče individuální, volné kresby tam jde učitelce především o samostatnost dítěte. Hlavním cílem je aby dítě samo mělo zájem o kreslení a s ním spojené i tvoření. Mělo by vyhledávat kresebné nástroje, papíry a aktivně se zapojovat do tvořivých činností. Pokud děti o tuto činnost nejeví zájem, je na učitelce, aby ho vhodně motivovala a nabízela mu atraktivní kresebné činnosti. Největším úspěchem je, když jde dítě samo, z vlastní iniciativy, vezme si papír, pastelky a kreslí. Zde je důležité dítě chválit a ocenit jeho snahu i výtvar.

Pro učitelku je stěžejní aby se dítě učilo ovládat koordinaci ruky a oka, upevňovalo si jemnou motoriku. Důležité je zacházení s předměty denní potřeby, s drobnými pomůckami, s nástroji, náčiním a materiálem. Pro rozvoj kresebné stránky se dítě učí zacházet s grafickým a výtvarným materiálem, např. tužkami, papírem, modelovací hmotou apod.

Jak říká Bednářová a Šmardová, spontánní kresbu můžeme posuzovat jak z hlediska obsahového (obsahová pročleněnost, bohatost, námětová různorodost), tak i formálního (vedení čáry, její plynulost, jistota, přesnost, návaznost, kreslení podle předlohy). Ne vždy je obsah a provedení v jednotě. Ve spontánní kresbě dítěte se objevují určité tvary, grafomotorické prvky, jejichž různorodost a náročnost přibývá s věkem. Zpočátku jsou to pouze čáry a kruhy, navazující na čáranice a motanice, postupně se zvyšují dovednosti dítěte a přibývají prvky daleko složitější a náročnější. (Bednářová, Šmardová, 2007 s. 7).

Proto by dalším cílem učitelky mělo být pozorování dětských spontánních kreseb a jejich zakládáním do tzv. portfolií. Učitelka pak může snáze pozorovat pokroky dítěte v kresbě. Pokud dítě přestoupí v dalším školním roce do jiné třídy k jiné paní učitelce, je pro ni toto portfolio důležitou zpětnou vazbou a to nejen z hlediska kresby dítěte. Do portfolií lze zaznamenávat i pokroky dítěte ohledně hrubé a jemné motoriky, správného úchopu pastelky, komunikačních dovedností atd.

6.3 Co učitelce a dětem při kreslení v dané problematice vzdoruje

Jak už jsem se zmínila v předešlé kapitole, jsou děti, které kreslení vůbec nevyhledávají, nebo dokonce nerady kreslí. Zde je proto na učitelce, aby děti ke kreslení vedla, a podporovala v nich správné pracovní návyky při kreslení, ty jsou pak nesmírně důležité při vstupu do základní školy.

V první řadě je to uvolnění ruky a zmírnění tlaku na podložku. Většina dětí, po nástupu do mateřské školy, mívá nesprávný úchop pastelky či tužky a to způsobuje buď přílišný tlak na podložku, nebo naopak velice slabé linie. To může posléze významnou měrou ovlivnit grafický výkon dítěte.

Dále je pak důležité sledovat postavení ruky dítěte při kreslení a psaní. Horní konec pastelky by měl směřovat do oblasti mezi ramenem a loktem. Kolem třetího roku by měl být u dětí navozen i tzv. špetkový úchop. Některé děti ho zvládnou dříve, některé později. Důležité je aby ruka a prsty byly uvolněné a nesvíraly tužku příliš křečovitě a nemělo by docházet k prohnutí ukazováčku.

Mezi správné pracovní návyky při kreslení bych ještě zařadila držení těla. Spousta dětí kreslí a mají oči velice blízko u papíru, nebo dokonce leží hlavičkou na stolečku. Je dobré je na to upozornit a vysvětlit jim, že si tím kazí oči a vůbec nevidí celý obrázek.

Tyto čtyři faktory mohou vzdorovat při individuální kresbě dětí, proto je důležité i při této spontánní činnosti děti sledovat a drobnými radami je upozornit na chybu kterou dělají.

7. Rozumová výchova

Rozumová výchova, nebo-li řízená činnost probíhá zpravidla v dopoledních hodinách a slouží především k tomu aby děti získaly určité poznatky, nebo vědomosti z daného tématu. Většinou se schází celá skupinka dětí v tzv. "komunitním kruhu". Každá třída mívá na toto společné setkání jiný rituál. Např. paní učitelka zazvoní rolničkou, nebo maňáskem Kašpárkem a pro děti je to signál aby ponechaly hračky na stolečku a sešly se v kruhu. Další možností je, a tu využívám také já, že začnu hrát na klavír písničku "*Děti, děti pojd'te sem, dokola si sesednem*" děti opět ponechají hračky a jdou si sednou do kroužku. Pokud některé z dětí chce ještě něco dostavět, či dokreslit má možnost. Většinou se samo přidá hned poté, co práci dodělá.

Je na učitelce jakou metodu, nebo formu si zvolí. Děti jsou velice vnímavé a brzy se zvolený signál naučí, pak už jen stačí zazvonit, či začít hrát na nástroj a děti se pohnou do kroužku samy. Jak už jsem výše naznačila rozumová výchova probíhá zpravidla v dopoledních hodinách a trvá přiměřeně k věku dětí. Je samozřejmé, že předškolní děti se dovedou soustředit delší dobu, než děti tří až čtyřleté. Proto učitelka musí dobře svoji činnost naplánovat, zvolit vhodnou motivaci a také by měla umět vhodně reagovat na vzniklé situace. Pokud například děti daná hra přestane bavit, neměla by je nutit dále pokračovat, ale spíše je vhodně domotivovat, nebo činnost úplně změnit.

Rozumová výchova může probíhat různými způsoby. Děti nesedí pouze v kroužku a neposlouchají výklad paní učitelky. Probíhá to většinou hravou formou, kdy se děti aktivně zapojují do činnosti. Paní učitelka může například použít obrázkové kartičky, které děti posléze mohou třídit podle určitých pravidel. Např. děti mají za úkol roztřídit dopravní prostředky na ty co létají ve vzduchu, na ty co plují po vodě a na ty co jezdí po silnici.

Nebo může zvolit formu dramatizace, kdy dětem sehraje určitou situaci, děti pak poznávají zda to bylo, či nebylo správné (např. chování pejska a kočičky k sobě navzájem) a poté mohou samy děti zkoušet hrát scénky. Většinou se všechno odvíjí od daného tématu, který chce paní učitelka co nejvíce dětem přiblížit.

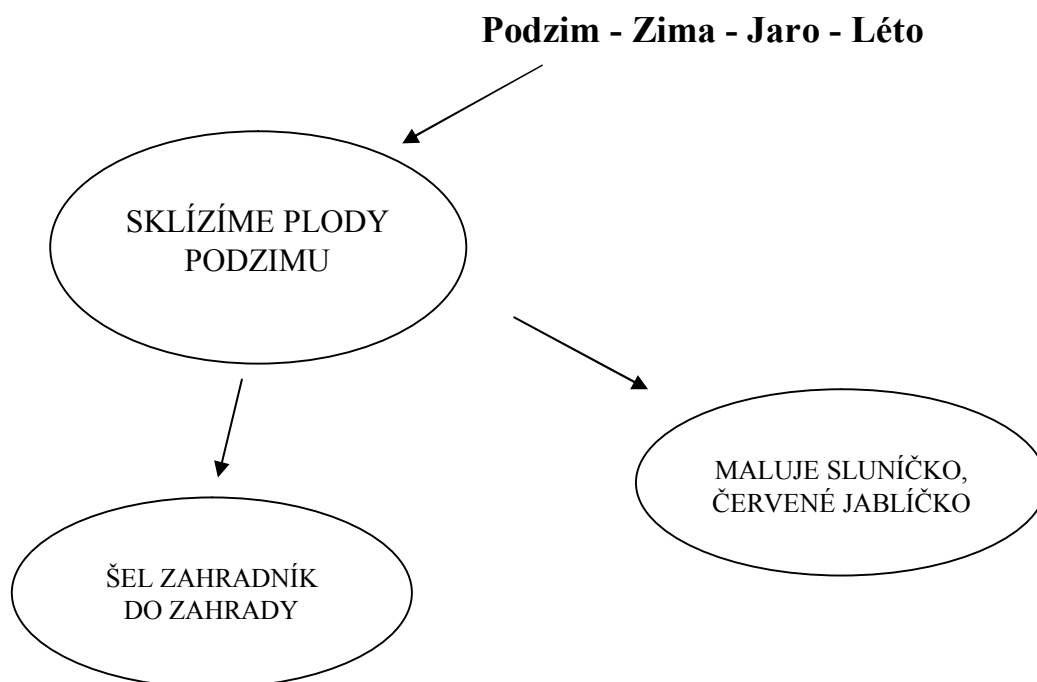
Řízená činnost může obsahovat spousty dalších činností, zvláště když jsou děti živější a neposedné je dobré rozumovou výchovu proložit nějakou pohybovou hrou, nebo písničkou či básničkou s pohybem. A v neposlední řadě, vyvrcholením rozumové výchovy může být i výtvarná činnost. Vytrhávání z papíru, muchlání papíru, kresba,

kresba na větší formát - balicí papír, vytváření obrázků z látky v prostoru herny a dalších materiálů - artefietika.

Rozumová výchova nemusí probíhat každý den. Většinou se zařazuje na začátek týdne kdy jde učitelce především o to děti seznámit s tématem týdne, nebo zjistit co děti o dané problematice vědí a co je potřeba jim ještě vysvětlit. V závěru týdne by mělo proběhnout ještě jedno takovéto setkání, ve kterém děti společně s paní učitelkou zhodnotí celý týden. Nejprve může hodnotit paní učitelka, a pak je důležité dát slovo také dětem. Ptáme se většinou co se jim nejvíce z celého týdne líbilo (jaká hra, činnost, nebo hračka), dále pak co se jim povedlo či naopak nepovedlo (můžeme hodnotit kresebné výtvary dětí). Na závěr si společně zopakujeme co nového jsme se za uplynulý týden dozvěděli. Je to určitý způsob evaluace.

7.1 Co děti kreslí ve složce výtvarné výchovy

Abych více přiblížila jak probíhá taková rozumová výchova v mateřské škole, rozpracuji jednu konkrétní řízenou činnost s dětmi. Pro příklad vyberu takovou tematickou část, ve které se vyskytují určité prvky výtvarných činností.

Sklízíme plody podzimu

Maluje sluníčko, červené jablíčko

Dílčí vzdělávací cíle:

- rozvoj a užívání všech smyslů (ochutnávání ovoce)
- rozvoj tvořivosti (tvořivého myšlení a sebevyjádření)
- rozvoj pohybových schopností a zdokonalování dovedností v oblasti hrubé a jemné motoriky.

Děti se na znamení rolničky sejdou v komunitním kruhu. Pro zpestření jim zahrají na klavír písničku *"Ať si holka nebo kluk, udělej tu s námi kruh"*. Když jsou všechny děti na místě společně se pozdravíme a přivítáme básničkou *"Dobré ráno, dobrý den"*. Jako motivaci pro toto téma použijí našeho kamaráda z minulých týdnů maňáska "Kašpárka". Ten začne dětem vyprávět příběh jak byl na trhu, nakoupil jeden košík ovoce a druhý plný zeleniny. Jenže když se vracel domů zakopl a všechno se mu rozsypalo a on teď neví co je ovoce a co zelenina.

Děti pomáhají Kašpárkovi třídít ovoce a zeleninu do dvou košíků, přitom si jednotlivé kusy pojmenujeme a povíme si, kde jaký druh roste. **Viz příloha č.1**

Za odměnu Kašpárek děti naučí krásnou písničku s ukazováním:

<i>Maluje sluníčko červené jablíčko,</i>	(děti stojí a malují prstíky ve vzduchu
<i>červené kulaté jablíčko, je sladké.</i>	před sebou jablíčka)
<i>Hop, hop, na jablíčko,</i>	(děti vyskakují a trhají jablíčka ze
<i>hop, hop, vyskočím.</i>	stromu)

Zde děti provádí uvolňovací cvičení, uvolňují především ramení a loketní kloub a posléze i zápěstí. Tyto cviky by měly předcházet kresbě. **Viz příloha č.2**

Děti se opět posadí a paní učitelka se ptá: Co všechno se dá udělat třeba z jahod? malin? švestek? (kompot, marmeláda, šťáva). Proč je důležité jíst ovoce? Co by se stalo kdyby jsme nejedli ovoce ani zeleninu? probíhá řízený rozhovor na téma, kdy děti odpovídají na otázky a společně rozebíráme co je správné a co špatné.

Poté pošlu po kruhu kamínek a kdo ho bude mít v ruce prozradí jaké ovoce má nejraději a které mu naopak nechutná.

Nabídnou dětem, že je naučí jednu novou pohybovou hru "*Na kompot*". V prostoru herny vyznačí pomocí lana tři košíky... v jednom budou jablíčka v druhém hrušky a ve třetím švestky. Děti se rozdělí do skupinek, přibližně o stejném počtu. Úkolem je běh za doprovodu klavíru, všechno ovoce se smíchá a vytvoří tzv. "kompot". Pokud přestane hrát hudba ovoce se rozdělí opět do svých košíků. Hra se několikrát opakuje, s tím, že děti se mohou zaměnit za jiné ovoce. **Viz příloha č.3**

Po skončení hry dám každému dítěti do ruky list papíru, děti se posadí a mají za úkol vytrhat z papíru nějaký druh ovoce. Společně si při tom popisujeme jednotlivé tvary: jablíčko je kulaté a má stopku, banán podlouhlý, švestka oválná. Když má některé z dětí hotovo, vezme si pastelku a vybarví si své ovoce, potom ho přidá k ostatním na magnetickou tabuli. Děti si tak vytvoří svoji výstavu ovoce. **Viz příloha č.4**

Na závěr si nejprve zazpíváme písničku "*Měla babka čtyři jabka*" a poté si ji ve dvojicích zatancujeme.

Po této rozumové činnosti následuje volná hra dětí, děti se vrátí ke své rozdělané práci, nebo hračce. V centru ateliér nachystám pro děti možnost pokračovat v daném tématu. Kdo z dětí má zájem jde otiskovat. Rozpůlené ovoce (většinou hrušky, jablka) děti natírají vodovými barvami a otiskují na papír ve tvaru skleničky. Po zaschnutí vzniklý "kompot" dokončí pomocí tuše. Děti pracují v menších skupinkách a postupně se střídají. **Viz příloha č.5**

Samozřejmě, že v dalších dnech si děti mohou jednotlivé činnosti zopakovat, jak ve skupinkách tak opět frontálně. Lépe si tak zapamatují názvy ovoce a osvojí si novou písničku či básničku. Pokud paní učitelka zařadí rozumovou výchovu i v dalších dnech, je dobré téma prohlubovat a začleňovat i jiné aktivity. Např. doplnit o smyslové činnosti (poznávání ovoce podle hmatu a chuti), zařadit motivační cvičení "jabloňka" (jabloňka roste, protahuje se, naklání se ve větru, padá jablíčko, kutálí se) nebo doplnit o pohybovou hru "*Na zahradu*". Záleží pak na paní učitelce jaké činnosti si pro děti připraví a co jim nabídne.

Z výtvarného hlediska je ještě možné zařadit např. modelování různých druhů ovoce z plastelíny a poté výstava výtvarů ve třídě. Grafomotorický list - jablíčko, hruška. Vystřihování jablíček a hrušek z papíru dotváření pomocí zmačkaného krepového papíru. Všechny tyto výtvarné činnosti je lépe dělat v menších skupinkách po rozumové činnosti. Děti si to lépe prožijí a paní učitelka se jim může více individuálně věnovat.

7.2 O co jde učitelce a jaké výchovné cíle prosazuje.

Rozumová výchova je především o předávání určitých vědomostí a dovedností. Pomocí ní učitelka děti seznamuje se světem lidí, kultury, přírody i techniky, který dítě obklopuje. Jde jí především o to, aby se dítě neučilo pouze spontánně, ale aby vyvinulo i určité úsilí, dokázalo se soustředit na činnost a záměrně si něco zapamatovalo.

Paní učitelka je prostřednictvím rozumové výchovy vede k plnění určitých úkolů, ve kterých děti musí postupovat podle zadaných instrukcí a pokynů. Tam jde především o to, aby dítě dokázalo zadanou práci dokončit a dobralo se určitého výsledku.

Dítě by se mělo prostřednictvím hry, pohybových, hudebních, dramatických či výtvarných činností seznámit co nejvíce s daným tématem. Učitelce jde především o to, aby si dítě z rozumové výchovy odneslo co nejvíce. A děti si zapamatují především věci, které jsou po ně zábavné, zajímavé a hlavně, které je zaujmou. Proto je důležité takto pojmout i rozumovou výchovu. Není vhodné pouhé sezení před magnetickou tabulí a vedení dlouhého monologu ze strany učitelky. Děti by se měly aktivně zapojovat do činností, měly by společně diskutovat nad danou problematikou. Důležitá je i aktivní spolupráce dětí (plnění určitých úkolů k tématu). Vhodné je proložit rozumovou výchovu pohybovou nebo hudebně - pohybovou činností opět k danému tématu. Děti si poté informace lépe osvojí a snáze zapamatují.

"Opakování je matka moudrosti", proto s dětmi opakuji jednotlivé básničky, písničky či pohybové hry během celého dne (pokud se vyskytne vhodná chvíle např. v šatně, před obědem, při pobytu venku, nebo před odpočinkem). Dětem uteče dlouhá chvíle při čekání na paní kuchařku a ještě si zopakují básničku či písničku.

7.3 Co učitelce a dětem při kreslení v dané problematice vzdoruje.

Ne vždy se v rozumové výchově kresba vyskytuje. Hodně záleží na tématu a na paní učitelce. Jak už jsem se již výše zmiňovala, je zcela na učitelce, jakou formou dětem chce dané informace předat. Občas se může vyskytnout problém, že určité z dětí nechce spolupracovat. Vadí mu například pozornost všech dětí najednou, nebo nemá rádo, když musí něco povídat a všichni okolo ho poslouchají. Také jsou děti, které nerady tancují, či běhají, mají strach že do nich někdo strčí a ony spadnou. Takové děti je lepší nechat nejprve vše pouze pozorovat. Samy se přidají pokud budou chtít, např. do těch klidnějších částí rozumové výchovy. Postupem času se budou do činností více a více zapojovat, a pokud je paní učitelka bude i slovně podporovat a chválit, časem se zařadí mezi ostatní děti.

Může se však stát, že děti určitá hra či jiná činnost, kterou paní učitelka k danému tématu naplňuje nezaujme tak jak by měla. Není nutné u ní zůstat a za každou cenu ji dokončit. Naopak by paní učitelka činnost měla přerušit a nahradit ji něčím jiným, pro děti zajímavějším. Může si s nimi například zahrát hru, kterou mají děti rády a baví je, vůbec nevadí, že nezapadá do daného tématu. Poté se opět vrátí k činnosti, kterou měla v plánu a s dětmi ji dokončí.

U mladších dětí je důležité rozumovou výchovu zbytečně neprodlužovat, děti jsou pak neposedné, vrtí se a nevnímají co říká kamarád nebo paní učitelka. Jak už jsem se již zmiňovala je proto dobré, jednotlivé činnosti prostřídat.

8. Diskuse

Svoji diplomovou práci jsem zaměřila na "osvojování kresby dětmi mladšího školního věku" a to především dětmi tří, čtyř až pětiletými. Tím mohu říci, že volně navazuji na svoji bakalářskou práci, ve které jsem se zabývala spíše obecně "dětskou kresbou v předškolním věku". Pokusila jsem se v ní zachytit dětskou kresbu od jejího historického počátku. Dále jsem pokračovala vývojem dětské kresby, až jsem se dopracovala k zobrazení lidské postavy, která se stala součástí mé práce v podobě kasuistik. Kresbu dětí jsem vnímala spíše jako cenný diagnostický prostředek.

Diplomová práce je zaměřená na rozdíl od bakalářské na to, co děti kreslí v jednotlivých složkách. Jde především o moji vlastní reflexi a zkušenost ze čtyřleté praxe v mateřské škole.

Na úvod své práce cituji známé autory, kteří se zabývají problematikou dětské kresby a byly pro mne velikou inspirací při shromažďování podkladů pro diplomovou práci. Souhlasím s nimi, že kresba dětí je přirozenou součástí jejich vývoje, proto je potřeba ji neustále sledovat a vhodným způsobem i podporovat a rozvíjet. Vesměs všichni se shodují na tom, že pro správný rozvoj kresebných dovedností je důležitá souhra všech psychických dovedností.

Mezi ty nejdůležitější patří smyslové vnímání, diferenciační schopnosti, prostorová orientace a představivost, časová orientace, rozvoj paměti, analyticko-syntetické činnosti zrakové i sluchové a v neposlední řadě i rytmické cítění.

Dále jsem pak ve své práci popsala jednotlivé složky výtvarné výchovy, ve kterých se objevuje kresba. Každou složku jsem dokumentovala pomocí fotografií, které jsou součástí příloh. Nejprve jsem je popsala obecně poté jsem rozpracovala co děti kreslí v dané složce. Na to navazuje kapitola o co jde učitelce a jaké výchovné cíle prosazuje. A na závěr se zabývám tím, co může dětem či učitelce v dané problematice vzdorovat.

Zvolila jsem šest složek výtvarné výchovy, která se běžně objevují v průběhu dnů, týdnů, či měsíců v mateřské škole.

Nazvala jsem je:

- Kresba jako rozvíjející grafomotorický prostředek
- Skupinová kresba

- Řízená kresba na téma
- Témata z třídního vzdělávacího programu (kde se nejvíce objevuje kresba)
- Volná a individuální kresba
- Rozumová výchova

Jak se již zmiňuji v jednotlivých kapitolách, ne vždy a ne ve stejné míře se v průběhu celého školního roku vyskytují jednotlivé výtvarné složky. Častěji se děti věnují například individuální kresbě, nebo grafomotorickým prvkům, které se snažíme zařazovat každý týden k danému tématu. Méně často se pak vyskytuje kresba v řízené činnosti, tam záleží především na tom, co má paní učitelka pro děti přichystáno.

Musím říci, že každá z nich je pro dítě velice důležitá. Některá více z hlediska kresebného např. *grafomotorika*, kde si dítě upevňuje správné návyky při kreslení a také špetkový úchop pastelky a jiná zase z hlediska rozvoje fantazie a individuality dítěte (*volná, individuální kresba*). Volná kresba je také velice individuální záležitostí. Některé děti kreslí velice rády třeba i každý den. Jiné jsou zase více hravé a samy od sebe jdou kreslit pouze občas. Např. když vidí ostatní děti, nebo svého kamaráda. Většinou se i snaží napodobit to co kreslí ten druhý.

Skupinová kresba je postavena na vzájemné spolupráci, komunikaci a společné domluvě dětí. Stává se, že se z individuální kresby stane rázem skupinová, protože jedno dítě nedovede nakreslit letadlo, tak mu ho kamarád pomůže nakreslit a tím už tvoří při kreslení skupinku.

V *řízené činnosti* se uplatňují především uvolňovací a procvičovací cviky, které mohou být součástí pohybových her či říkanek s ukazováním. Děti si zde rozvíjí především hrubou motoriku, která je taky velice důležitá pro budoucí psaní.

Řízená kresba na téma dětem umožní zdokonalování se v kresbě a dalších výtvarných technikách, ale také je vede k dodržování určitých pravidel, tématu či postupu práce. Nenásilným způsobem je směřuje k dokončení zadané práce.

Témata z třídního vzdělávacího programu nabízejí širokou škálu kresebných technik, mohly by jsme říci, že mají velice blízko k řízené kresbě. Paní učitelka děti v podstatě směřuje pomocí daného tématu a různorodých činností k určitému cíli. Zde je ale čistě na ní jakou formou děti namotivuje. Např. děti seznamuje s lesní vílou Evelínou. Mladším dětem vílu popíše, jak vypadá, kde žije, co má na práci a přečte jim krátký

příběh. Může se sama za vílu převléknout. Děti pak mají za úkol jí nakreslit. Jak asi vypadá? Tím dětem velice pomůže, protože malé děti nedovedou tak dokonale kreslit jako ty starší děti a vílu by nedokázaly ztvárnit. Starším dětem přečte pouze motivační příběh a nechá pracovat více jejich fantazii.

Každá z výtvarných složek je pro děti přínos, některé se věnují častěji, třeba i každý den a v některých se kresba vyskytuje jen občas. Společně na sebe navazují a jedna může prolínat druhou. Každá z nich přináší dětem něco jiného, nového a zajímavého, proto je nutností zařazovat je do běžných činností v mateřské škole. Nemohu však zcela konstatovat, která z nich rozvíjí kresebný projev dítěte nejvíce. Záleží hodně na individualitě dítěte a na tom zda kreslí často a rádo.

Díky všem těmto výtvarným složkám, které naplňují obecné požadavky Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání, se děti během celého roku zdokonalí v kresbě, úchopu psacího náčiní, vyzkouší si zajímavé "netradiční" nástroje, materiály a techniky. V rámci tematických okruhů, jejich částí a pestré nabídky činností v nich si děti vytvoří elementární povědomí o širším přírodním, kulturním i technickém prostředí, o jejich rozmanitosti, vývoji a neustálých proměnách. Získají aktivní postoj k životu, ke světu a pozitivní vztah ke kultuře a umění. Osvojí si věku přiměřené praktické dovednosti. A v neposlední řadě si posílí prosociální chování ve vztahu k ostatním lidem (v rodině, v mateřské škole, v dětské herní skupině apod.). (RVP, 2004)

Otázkou je jak vypadá naplňování obecných požadavků RVP v konkrétní tvorbě jednotlivých dětí.

Proto bych ráda přiložila ukázkou kresby lidské postavy na začátku a na konci školního roku. Ta bývá součástí portfolií dětí, které si vede každá učitelka ve své třídě o každém dítěti. Zaznamenává zde pokroky nejen v oblasti kresby a správného úchopu psacího náčiní, ale také v komunikaci, pohybových dovednostech, sebe obsluze, rozhodovacích schopnostech dítěte atd. Každé z dětí dostalo na začátku a na konci školního roku stejný úkol. Na papír o velikosti A4 nakresli, maminku, nebo tatínka. Mladším dětem jsem se snažila kreslení usnadnit dalším slovním popisem. Např. nezapomeň nakreslit vlasy, oči, nos, pusku. Maminka má také ruce a nohy aby mohla běhat a hrát si s tebou. atd. Rozdíl byl také v použití kresebných nástrojů. Některé děti měly k dispozici pastelky, jiné zase dřívko a tuš. Na jednotlivých kresbách tak můžeme pozorovat různá stadia vývoje dětské kresby.

Jak říká Marie Vágnerová, děti kreslí všechno, co je nějak zaujme, velmi často zobrazují lidi. Proto má vývoj kresby lidské postavy svůj typický průběh a odráží celkový psychický rozvoj dítěte. První je *stadium hlavonožce*. Tato kresba lidské postavy se objevuje přibližně ve třech letech. Druhé je *stadium subjektivně fantazijního zpracování*. Takto zobrazují lidskou postavu 4-5leté děti. A třetí je *stadium realistického zobrazení*, respektive přechodu k realismu. Na konci předškolního věku děti kreslí spíše to co vidí, dětské výtvořky se více podobají skutečnosti. (Vágnerová, 2005. s. 185)

Chtěla bych tímto poukázat na to, že každé dítě, má jiný styl kreslení a také udělá jiný pokrok v kresbě. Záleží také na vyzrálosti a individualitě dítěte.

První ukázka je kresba dívky, která dosáhla na začátku školního roku čtyř let. Druhý obrázek je kreslený o rok později kdy bylo dívce pět. Na prvním obrázku je vidět lineární zobrazení u dolních i horních končetin a plošné zobrazení těla a hlavy, naproti tomu je druhý obrázek zobrazen celý plošně (kromě očí, nosu a úst). Z prvního obrázku není zcela zřejmé, zda jde o muže, či ženu, druhý obrázek jasně zobrazuje postavu ženy (princezny). Druhý z obrázků obsahuje také více detailů. Princezna má na hlavě korunku, na nohou jakési střevíčky a nad hlavou jí svítí sluníčko. Další rozdíl můžeme najít ve vykreslení obou obrázků. U prvního je použita jedna barva pastelky a vykresleny jsou pouze vlasy. V druhém obrázku jsou vykresleny jednotlivé části těla barevně a šrafování je velice pečlivé. Rozdílná je také složitost jednotlivých tvarů, u druhého obrázku lze například pozorovat větší pečlivost při vedení linií.

Druhá ukázka je kresba chlapce na začátku školního roku září / 2009 kdy mu byly tři roky a čtyři měsíce. Druhý obrázek je opět ze začátku školního roku září / 2010, chlapec je tedy o rok starší. První obrázek znázorňuje hlavonožce, který je nakreslen převážně lineárně, kromě hlavy, u té můžeme pozorovat plošné zobrazení. Na druhém z nich je již rozpoznatelná lidská postava i když není zcela jasné zda je to muž nebo žena. Většina částí těla je zobrazena plošně, jen vlasy a prsty na rukou a nohou jsou stále lineární. Co se týče detailů přibýly na druhém obrázku uši, prsty, trup. Vykreslení obrázků v tomto případě nelze porovnat.

U prvního z obrázků měl chlapec k dispozici pastelky, ale využil pouze jednu barvu a to modrou. V druhém případě kreslil chlapec pomocí tuše a dřívka, proto není obrázek vykreslený, kdyby měl k dispozici pastelky možná by dopadlo vše jinak. V tomto případě můžeme pozorovat i pokrok v složitosti tvarů. Tělo druhé postavy je zaoblené do tvaru hrušky, ruce a nohy jsou dvojdimenzionální. Z toho plyne, že chlapec si je jistější ve vedení linie, má uvolněnější zápěstí a správný úchop psacího náčiní.

Pokud bych kresbu chlapce srovnávala s kresbou dívky z první ukázky, ještě stále není dokonalá. Chybí dvojdimenzionální zobrazení prstů, plošné zobrazení vlasů a detaily. Naproti tomu můžeme pozorovat u chlapce plošné zobrazení obličeje, což dívce v první ukázce chybí.

Třetí ukázka je kresba dívky opět na začátku školního roku září / 2009 kdy byly dívce tři roky a devět měsíců. Druhý obrázek je ze září / 2010, dívka je tedy o rok starší.

Zde je vidět veliký pokrok v kresbě. První z ukázek představuje lineární zobrazení postavy muže či ženy, pouze hlava a uši jsou nakresleny plošně. V druhém případě je jasně rozpoznatelná postava ženy, dívky. Obrázek je převážně plošný, pouze prsty na rukou jsou stále lineární. Detailů v kresbě také přibýlo, postava má šaty, dlouhé vlasy. Obrázek je barevně vykreslený, i když ne s velikou pečlivostí. Opět zde můžeme pozorovat pokrok ve vedení linií. Jednotlivé čáry jsou jistější, hlava je kulatá, ruce

téměř stejně zaobleny a šaty se od krku rozšiřují až k zemi. To svědčí opět o uvolněnosti ruky a správnému úchopu pastelky.

Pokud srovnám tuto kresbu opět s kresbou dívky z první ukázky, velice se podobají. Je ale stále z obou kreseb zřejmé, že první z dívek je v kresbě vyspělejší. Její postava princezny má rozlišen trup od sukně, prsty jsou nakresleny plošně, na hlavě má korunku a na nohou střevíčky. A je také pečlivěji vedena linie při vykreslování.

Čtvrtá ukázka je kresba chlapce při nástupu do mateřské školy, kdy mu byly tři roky. Druhá z kreseb je ze začátku školního roku 2010 kdy chlapec dosáhl čtyř let a sedmi měsíců.

První obrázek představuje zmrš čar, které by měly představovat obličej, ruce a nohy. Můžeme říci, že je to jakýsi pokus o hlavonožce. Na druhém obrázku jdou rozpoznat jednotlivé členové rodiny. Dvě z menších postav jsou sourozenci a zbylé dvě vyšší postavy představují rodiče. Na druhém obrázku můžeme pozorovat plošné zobrazení hlavy a trupu a lineární zobrazení rukou, prstů na nohou, obličej. I když měl chlapec v druhém případě kresby k dispozici pastelky, použil pouze jednu a to hnědou, kterou vykreslil vlasy rodičům. Pokrok zde vidíme při práci s linií, hlava jednotlivých členů rodiny je kulatá a jsou v ní správně umístěny části obličej. Trup je veden dvěma

rovnými čarami dole zakončenými prsty, které spíše připomínají jakési pařáty. Prsty na ruce jsou nakresleny, ale stále v nesprávném počtu.

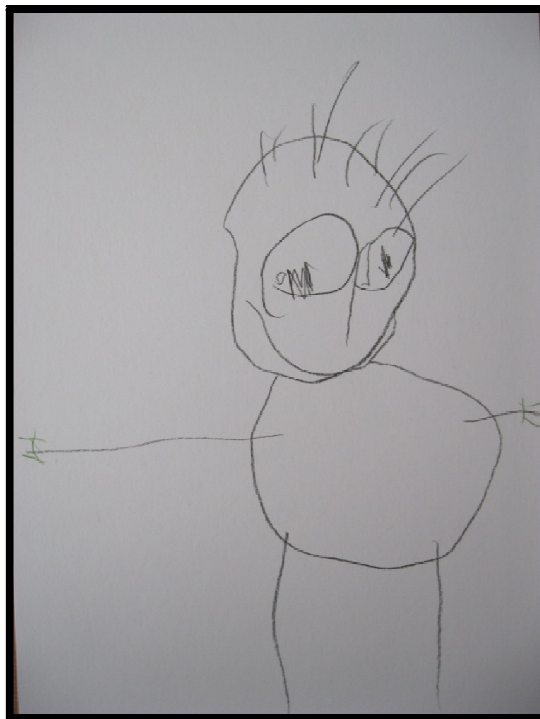
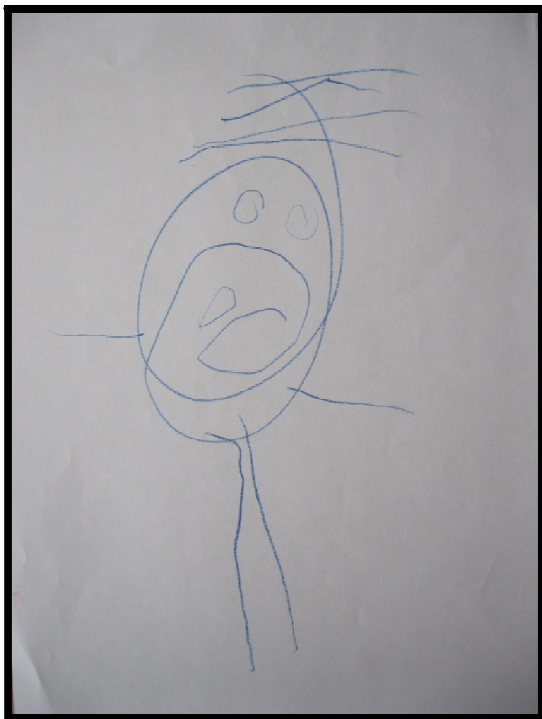
Oproti kresbě dívky v první ukázce je obrázek chlapce stále ještě jednoduchý a chudý na detaily. Stále nejde rozeznat pohlaví jednotlivých postav, ruce a nohy jsou zobrazeny lineárně a chybí vykreslení jednotlivých postav.

Pátou ukázkou je kresba postavy chlapce, kterému byly na začátku školního roku tři roky a čtyři měsíce. Při druhé kresbě postavy byl o rok starší. První obrázek zobrazuje hlavonožce, který má naznačeny oči, nos, ústa a vlasy. Plošně je zobrazena pouze hlava, oči, nos. V druhé kresbě lze rozeznat postavu, ale nelze určit zda je to muž, či žena, nebo nějaké jiné stvoření.

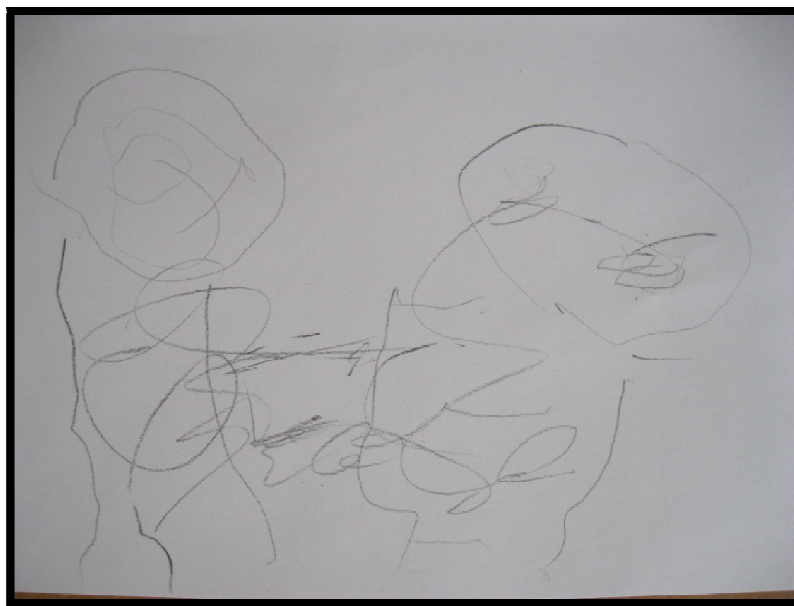
Plošně chlapec zobrazil hlavu, tělo a oči, ostatní části jsou stále lineární. Co se týče detailů, v druhé kresbě přibýly prsty na ruce a tečky v očích, takže máme pocit, že se na nás postava dívá. Při obou zadáních měl chlapec k dispozici pastelky, u první kresby využil modrou a u druhé černou barvu, ale ani v jednom případě nedošlo k vykreslení. Tento chlapec má ještě problém se správným úchopem pastelky, drží ji křečovitě čtyřmi prsty. To se odráží i ve vedení linií, jsou stále nepřesné.

Oproti dívce v ukázce číslo jedna, chybí dvojdimenzionální zobrazení končetin, vykreslení postavy a detaily. Tento chlapec má zato oproti první dívce plošně zobrazené oči.

Poslední šestá ukázka kresby postavy je od chlapce, kterému byly při kresbě prvního obrázku tři roky. A při kresbě druhého obrázku dosáhl tří let a deseti měsíců. První z obrázků představuje opět změt' čar, ve kterých se rýsují dva hlavonožci. Chlapec se snažil naznačit hlavu, oči i končetiny. Na druhém obrázku už lze pozorovat postavu, která je částečně lineární (ruce, nohy, ústa, nos) a částečně plošná (oči, hlava, krk, tělo). Druhá z kreseb je oproti té první velikým pokrokem, postava má krk, na který navazuje trup s končetinami a prsty. Na hlavě jsou nakresleny vlasy, nechybí ani nos a ústa. Oči jsou nakresleny plošně, a vyzařují dojem, že člověk na obrázku je slepý. Chlapec se snažil o vykreslení postavy. Použil více barev, ale vykreslení působí ledabyly. V některých místech je přetaženo a není pokryta celá plocha papíru. Linie vedení čáry je dokonalejší, hlava, tělo i krk jsou ucelené.

V porovnání s kresbou první holčičky, obrázku stále něco chybí. Hlava je oproti tělu veliká, obrázek je vykreslený, ale ne moc pečlivě, chybí dvojdimenzionální zobrazení končetin.

Z jednotlivých ukázek dětí je zřetelný veliký pokrok v kresbě postavy za jeden školní rok. Díky všem činnostem, které si děti vyzkouší během celého školního roku, ale také díky individuální práci s dětmi, které mohou mít nějaké problémy při kresbě dosáhnou takovýchto úspěchů.

Významnou roli hrají také složky výtvarné výchovy, které mají vliv na zkvalitnění kresby dětí. Grafomotorika slouží především k zdokonalení linií. Tím, že si dítě uvolní postupně ruku v lokti, zápěstí a konečky prstů dokáže lépe vést tužku či pastelku. Je si jistější a zvládne nakreslit složitější a zaoblenější tvary. Při vykreslování už tolik nepřechmrkává a nemá problém vykreslit větší plochy papíru. Při skupinové kresbě jde především o spolupráci mezi dětmi. Pokud kreslí vedle sebe mladší a starší dítě, je pravděpodobné že se děti od sebe navzájem učí. Pokud první z nich kreslí stále hlavonožce a druhé dítě zvládá nakreslit postavu je to veliký přínos pro mladšího. Většinou se snaží kamaráda napodobit a obkresluje to co vidí u něj. Tím dosahuje pokroku v kresbě.

Řízená kresba na téma umožňuje učitelce děti vést určitým směrem. Pomoci jim při kreslení, domotivovat je a poradit co ještě v obrázku chybí. Např. "Zkus ještě vykreslit princezně ty krásné šaty, nebo v tom lese co si nakreslil by mohly běhat nějaká zvířátka co ty na to?" atd. Děti si pak více všímají detailů v kresbě, líbí se jim, že jejich obrázek je barevnější a plný nových věcí, na které by ještě samy nepřišly.

Při individuální kresbě si děti kreslí podle své fantazie a dle svých schopností. Některé děti jsou pečlivé a s obrázkem si vyhrají, chtějí ho mít krásný a pečlivě vykreslený. Jiné děti zase kreslí velice rychle, jen aby něco měly a mohly si to odnést domů. Tím, se jejich kresby liší jak v pečlivém vykreslení obrázku, tak v počtu zobrazených detailů.

V rozumové výchově a při práci s tématy z třídního vzdělávacího programu, to je velice individuální. Děti jsou většinou pečlivě namotivované a natěšené na další činnost, která nemusí být vždy kresebná viz. kapitola 5 a 7. Pokud jde ale o nějaký druh kresby, děti se většinou snaží a společně si opakujeme to o čem jsme si povídali a jak by ta postavička (např. z pohádky, kterou jsme si předtím dramatizovali) měla vypadat. Děti mohou kreslit společně, takže se vzájemně doplňují a radí si co je ještě potřeba dokončit a dokreslit. Mladší děti, opět okoukávají jak kreslí ty starší a mají radost z toho, že se mohou podílet na společné tvorbě něčeho tak velkého a krásného.

9. Závěr

Ve své práci jsem se zabývala výtvarnými složkami, které se objevují v mateřské škole a ve kterých si děti osvojují kresebné dovednosti. Již při výběru samotného tématu jsem byla přesvědčena, že téma je jednoduché a bude se mi dobře zpracovávat, ale opak byl pravdou. Vycházela jsem především z vlastní zkušenosti a ne příliš dlouhé praxe v mateřské škole. Věřím tomu, že až si svoji diplomovou práci přečtu o několik desítek let později, určitě najdu spoustu chyb a věcí, které bych už s dětmi dělala úplně jinak.

10. Bibliografické údaje

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina ; ŠMARDOVÁ, Vlasta . *Diagnostika dítěte předškolního věku : Co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let*. 1. Brno : Computer Press, a.s., 2007. 108 s. ISBN 978-80-251-1829-0.

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina ; ŠMARDOVÁ, Vlasta . *Rozvoj grafomotoriky : Jak rozvíjet kreslení a psaní*. Brno : Computer Press, a.s., 2006. 80 s. ISBN 80-251-0977-1.

DAVIDO, Roseline. *Kresba jako nástroj poznání dítěte : Dětská kresba z pohledu psychologie*. 1. Praha : Portál, 2001. 208 s. ISBN 80-7178-449-4.

DOLEŽALOVÁ, Jana. *Rozvoj grafomotoriky v projektech*. 1. Praha : Portál, 2010. 168 s. ISBN 978-80-7367-693-3.

DOLEŽALOVÁ, Jana. *Prvopočáteční psaní*. UHK : Gaudeamus, 1998. ISBN 80-7041-938-5.

FABIÁNKOVÁ, B.; HAVEL, J.; NOVOTNÁ, M. *Výuka čtení a psaní na 1.stupni ZŠ*. Brno : Paido, 2002. ISBN 80-85931-64-8.

MÁDROVÁ, Eva. *Učíme se hrou*. 1. Praha : Práce, s.r.o., 1995. 176 s. ISBN 80-208-0373-4.

MERTIN, Václav; GILLERNOVÁ, Ilona. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Praha : Portál, 2010. 248 s. ISBN 978-80-7367-627-8.

OPRAVILOVÁ, Eva; GEBHARTOVÁ, Vladimíra . *Rok v mateřské škole : kurikulum předškolní výchovy*. 1. Praha : Portál, 2003. 496 s. ISBN 80-7178-847-3

PRŮCHA, Jan; WALTEROVÁ, Eliška; MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 4. Praha : Portál, 2003. 322 s. ISBN 80-7178-772-8.

SMOLÍKOVÁ, Kateřina a kol. *Rámcový program pro předškolní vzdělávání* .

Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2004

ŠMELOVÁ, Eva. *Mateřská škola : Teorie a praxe I.* 1. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. 168 s. ISBN 80-244-0945-8.

UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky paňáci a auta : Výtvarný projev a psychický život dítěte.* 4. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1984. 128 s.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I. : Dětství a dospívání.* 1. Praha : Karolinum, 2005. 468 s. ISBN 80-246-0956-8.